

การอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย: ความสำคัญและคำอธิบายร่วมสมัย*

พระมหาอนุกุล เจางาม**
สมพรนุช ตันศรีสุข (อาจารย์ที่ปรึกษา)***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติการอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตจากวรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาบาลีที่สำคัญ และพิธีกรรมความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติในปัจจุบัน วรรณคดีพระพุทธศาสนาที่ใช้ศึกษาได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา มลिनปัญหา มาเลยยเทวตเถรวัตถุ และมังคลัตถปิณี ส่วนพิธีกรรมความเชื่อศึกษาจากบทกรวดน้ำที่ใช้ในพิธีและคำอธิบายของพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียง 8 รูป ผลการศึกษาพบว่าพระไตรปิฎกมีความคิดเรื่องการอุทิศบุญจากการถวาย

* บทความนี้เป็นผลจากการศึกษาในวิทยานิพนธ์เรื่อง การอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย: ความสำคัญและคำอธิบายร่วมสมัย

** นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา
E-mail: anukul_123@hotmail.com

*** อาจารย์ สาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่รับบทความ 2 มกราคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ 10 มีนาคม 2563
วันที่ตอบรับบทความ 26 พฤษภาคม 2563

ทานแต่เวทดาหรือญาติผู้ล่วงลับ ในชั้นนอร์รกกถาเป็นต้นไป การอุทิศบุญถือว่าเป็น การทำบุญอย่างหนึ่งหลังจากการทำบุญใดๆ ซึ่งผู้รับส่วนบุญจะต้องรับรู้และ อนุโมทนา ในประเพณีไทย การอุทิศบุญอยู่ในช่วงที่พระภิกษุสงฆ์สวดอนุโมทนาบุญ และผู้อุทิศบุญกรวดน้ำ บทกรวดน้ำที่ใช้ในประเพณีไทยมีเนื้อหาและความคิด สอดคล้องกับวรรณคดีพระพุทธศาสนาในชั้นนอร์รกกถา ส่วนคำอธิบายเรื่องการอุทิศ บุญของพระภิกษุร่วมสมัยมีส่วนที่เหมือนและแตกต่างจากวรรณคดีพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มีทั้งท่านที่อธิบายตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา, ท่านที่แสดงรายละเอียด เพิ่มเติมโดยอาศัยประสบการณ์ทางจิต, และกลุ่มที่ไม่ให้ความสำคัญกับการ อุทิศบุญอันเป็นผลจากการเน้นคำสอนอื่นที่สำคัญ แสดงให้เห็นว่าความคิดเรื่อง การอุทิศบุญในสังคมไทยมีความหลากหลาย ในภาพรวม การอุทิศบุญยังคงมี ความสำคัญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย เป็นการบำเพ็ญกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ รวมไปถึงมิตรสหายที่รู้จัก เจ้ากรรมนายเวร ทั้งสรรพสัตว์ต่าง ๆ ในโลก จึงถือว่าเป็น การทำบุญอย่างหนึ่งที่ไม่จำกัดขอบเขตและให้ผลมาก

คำสำคัญ: การอุทิศบุญ, ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย

Transference of Merit in Thai Life-Crisis Ceremony: Significance and Contemporary Explanations*

Phramaha Anukul Ngaongam**

Sompornnuch Tansrisook (Advisor)***

Abstract

The article aims to study the idea of merit transference in contemporary Thai life-crisis ceremony, using major literary pieces from the Pali scriptures as well as contemporary Buddhist merit transference ceremonies as reference. The scriptures used in the study include the *Tipitaka*, its commentary, *Milindapanhā*, *Māleyyadevattheravatthu*, and *Maṇḍalatthadīpanī*, while contemporary merit transference ceremonies are conducted from the ritual texts and the explanations of eight well-known Buddhist monks. The study found that the *Tipitaka* contains accounts of transference of merit to deities or dead relatives; in its commentary, however, the transference of merit is regarded a part of merit

* This article is the result of a thesis entitled “*Transference of merit in thai life-crisis ceremony: significance and contemporary explanations*”

** M.A. Candidate, Master of Arts Program in Pali-Sanskrit and Buddhist Studies. E-mail: anukul_123@hotmail.com

*** Lecturer, South Asian Language Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Received January 2, 2020, Revised March 10, 2020, Accepted May 26, 2020

making, in which the merit receiver must be informed. Merit transference in Thai Buddhist ceremonies is performed during the time that monks pray for rejoice (*Anumodanākathā*) and the merit-maker devotes the deed to merit-receivers. Contemporary monks' explanations about merit transference share both common and different features with those in the scriptures, i.e. some follow the explanations found in the scriptures, some add details based on their spiritual experience, and others deny the possibility of merit transference as a consequence of their emphasis on other teachings. These reflect the diversity of the belief about merit transference in Thai society. In general, merit transference still plays a significant role in Thai Buddhist ceremonies: it denotes a dedication of merit to dead relatives, friends, past casualties, as well as all beings in the world. As such, it may be considered as a kind of merit making which is boundless and fruitful.

Keywords: Transference of merit, Thai life-crisis ceremony

1. บทนำ

การอุทิศบุญ คือ การยกผลจากการประกอบคุณความดีที่ตนได้ทำให้แก่ผู้อื่น เป็นประเพณีของไทยที่ถือปฏิบัติหลังจากทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การถวายทาน, การรักษาศีล, หรือการเจริญภาวนา ในบุญกิริยาวัตถุ 10 เรียกว่า “ปัตติทานมัย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559, หน้า 234-235) (พระชาย วรธมโม และ พระไพศาล วิสาโล, 2547, หน้า 18-22) แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป พุทธศาสนิกชนไทยก็ยังคงให้ความสำคัญกับการทำบุญและอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับในงานบุญต่างๆอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องโลกหน้าและชีวิตหลังความตายยังคงมีอยู่ในสังคมไทยไม่เสื่อมคลาย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดและความสำคัญของการอุทิศบุญในสังคมไทยปัจจุบันจากพิธีอุทิศบุญและคำสอนของพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงของไทยเกี่ยวกับเรื่องการอุทิศบุญ การศึกษาดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาวรรณคดีพระพุทธานุญาตบาลี ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณคดีบาลีอื่น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งค้นคว้าคำสอนในพระพุทธานุศาสน์ที่สำคัญ อันจะทำให้เห็นว่า แนวทางที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยยึดถือปฏิบัติ ตลอดจนคำสอนของพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเหล่านั้น สอดคล้องหรือแตกต่างจากแนวคิดในวรรณคดีพระพุทธานุศาสน์มากน้อยเพียงใด และพิธีกรวดน้ำในปัจจุบันมีความสำคัญ สะท้อนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนไทยอย่างไร

ปัจจุบันแม้ว่าจะมีงานวิจัย, บทความ, หรือตำราต่าง ๆ ที่เขียนเกี่ยวกับคดีเรื่องการอุทิศบุญในพระพุทธานุศาสน์ไว้บ้างแล้วก็ตาม¹ แต่งานเหล่านี้ไม่ได้มุ่งศึกษา

¹ เช่น งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการอุทิศส่วนกุศลของชาวพุทธกับชาวม้ง” (ธัญพร นวพริยวรรณ์, 2556), เรื่อง “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโหม่นตา)” (พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ, 2554), เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บุพเพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนา: กรณีศึกษาคัมภีร์เบตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน” (พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ), 2554), เรื่อง “เปรตในพระไตรปิฎก” (พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ, 2536), และบทความเรื่อง “สารทเดือนสิบเมืองคอนฯ กุศโลบายที่แฝงมากับประเพณีตัวอย่างคติความเชื่อภาคใต้ ว่าด้วยประเพณีสารทเดือนสิบที่ถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ” (เกสร ผลจำนงค์, 2560) เป็นต้น

ความคิดเรื่องการอุทิศบุญในภาพรวมของสังคมไทยอย่างที่เราจะตั้งคำถามข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการอุทิศบุญในประเพณีท้องถิ่นของไทย ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการศึกษาแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก, อรรถกถา, รวมไปถึงคัมภีร์ชั้นปกรณ์วิเสส 3 คัมภีร์ ได้แก่ 1. คัมภีร์มิลินทปัญหา 2. คัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุ และ 3. คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ตามลำดับ จากนั้นจึงศึกษาประเพณีอุทิศบุญที่คนไทยปัจจุบันถือปฏิบัติและคำสอนเรื่องการอุทิศบุญของพระอาจารย์ร่วมสมัย 8 รูป ท่านเหล่านั้นเป็นพระภิกษุที่มีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของชาวพุทธจำนวนมาก ทั้งยังมีรูปแบบการศึกษาปฏิบัติพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าจากผลงานหนังสือหรือเทศนาที่เกี่ยวกับการอุทิศบุญของท่านเหล่านั้น เพื่อจะวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศบุญซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของบรรดาพุทธศาสนิกชนชาวไทย

2. แนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในวรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาบาลี

วรรณคดีบาลีเป็นแหล่งรวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งพุทธศาสนิกชนไทยศึกษาและยึดถือเป็นหลัก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556ก, หน้า 7-9) เริ่มจากพระไตรปิฎกถือว่าเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกไปจนถึงคัมภีร์ชั้นหลัง ได้แก่ ชั้นอรรถกถาหรือปกรณ์วิเสสต่างๆ ซึ่งเป็นคำอธิบายเพิ่มเติมของพระอาจารย์ชั้นหลัง (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550, หน้า 3) ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญโดยสำรวจความคิดเรื่องการยกคุณความดีให้แก่ผู้อื่นโดยไม่จำกัดว่าจะต้องปรากฏด้วยรูปศัพท์ว่า “อุทฺทิสฺส หรือ อุทฺทิสฺติ” จากพระสูตรต้นตอปิฎกในพระไตรปิฎก, อรรถกถา, และปกรณ์วิเสส ได้แก่ มิลินทปัญหา, มาเลยยเทวตเถรวัตถุ, และมังคลัตถทีปนี ตามลำดับ เพื่อศึกษาลักษณะของการอุทิศบุญ สถานะของผู้อุทิศบุญและผู้รับ ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นจากการอุทิศบุญนั้น

2.1 พระสูตรตันตปิฎก

ในสันนิทสน์แรก ได้แก่ ทีฆนิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย, และอังคุตตรนิกาย พบว่ามี พระสูตรเพียง 3 เรื่อง คือ 1. มหาปรินิพพานสูตร 2. มาตาสสูตร 3. ชาณุสโสณีสสูตร ส่วนในขุททกนิกายพบทั้งหมด 4 คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ขุททกปาฐะ, คัมภีร์อุทาน, คัมภีร์เปตวัตถุ, และคัมภีร์ชาดก

พระสูตรตันตปิฎกมีการอุทิศบุญแก่เทวดาและเปรตเท่านั้น ในมหาปรินิพพานสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 10 ข้อ 65-162 หน้า 67-134) และมาตาสสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 50 หน้า 57-60) กล่าวถึงการอุทิศบุญให้แก่เทวดา ในมหาปรินิพพานสูตรปรากฏตอนที่อำมาตย์ชื่อสุนิระและวัสสการะแห่งแคว้นมคธได้อารธนาพระพุทธเจ้าและพระสาวกให้มายังเรือนของตนเพื่อรับภัตตาหาร ทั้งสองได้รับพระดำรัสแนะนำจากพระพุทธเจ้าให้อุทิศบุญที่ตนได้ถวายทานนั้นแก่เทวดาซึ่งสถิตอยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัยของตน เพื่อที่เทวดาเหล่านั้นจะได้พอใจและช่วยปกป้องรักษาที่อยู่อาศัย ส่วนมาตาสสูตรเล่าถึงเหตุการณ์ที่นันทมารดาได้พบท้าวเวสสุวรรณขณะที่กำลังสวดคาถาในปารายณวรรค ท่านจึงอุทิศการสวดคาถานั้นแต่ท้าวเวสสุวรรณ แต่ท้าวเวสสุวรรณขอให้ถวายทาน แต่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะพร้อมคณะสงฆ์ซึ่งจะเดินทางมาถึงในเช้าวันรุ่งขึ้นแล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่พระองค์แทน พระสูตรทั้งสองเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าการอุทิศบุญจากการถวายทานทำให้เกิดผลบางอย่างที่น่าพอใจแก่ผู้รับ ซึ่งเป็นเทวดา ซึ่งพระพุทธเจ้าหรือแม้แต่ท้าวเวสสุวรรณยังทรงแนะนำไว้ ส่วนชาณุสโสณีสสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 24 ข้อ 166 หน้า 243-246) เป็นเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายแก่ชาณุสโสณิพราหมณ์ถึงฐานะของสัตว์ในภพภูมิใดบ้างที่สามารถรับส่วนบุญจากการที่ญาติได้อุทิศให้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่ามีเพียง “เปรตวิสัย”² ภูมิเดียวเท่านั้นที่จะได้รับ ในขณะที่สัตว์ในภพภูมิอื่นไม่อยู่ในฐานะ

² คำว่า “เปรต หรือ เปรต” มีความหมาย 2 นัย ได้แก่ 1. เปรต ที่หมายถึงสัตว์ผู้ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอาจไปอุบัติอยู่ในสุคติหรือทุคติก็ได้ 2. เปรต ที่หมายถึงสัตว์ในภพภูมิหนึ่งของทุกคติภูมิทั้ง 4 (หรือ อบายภูมิ 4) อันได้แก่ นรก, เดรัจฉาน, เปรต, และ อสุรกาย เปรตที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในบทความนี้หมายถึงเปรตในนัยที่ 2 เท่านั้น

ที่จะรับส่วนบุญได้ ดังพระบาลีว่า “อิทฺโฆ พราหมณ อฏฺฐาณํ ยตถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ อุปกุปฺติ ตฺวํ พราหมณฺ ฐานะอันเป็นที่ไม่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล เป็นฐานะฯ” (พระไตรปิฎก เล่ม 24 ข้อ 166 หน้า 243-246) ชาณุโสณีสสูตร แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงรับรองเพียงเปรตจำพวกเดียวเท่านั้นที่จะได้รับส่วนบุญ

แม้แนวคิดเรื่องการอุทิศบุญแก่เทวดาในมหาปริณิพพานสูตรและมาตาสสูตร จะขัดกับพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้ในชาณุโสณีสสูตร แต่หากได้พิจารณาถ้อยคำที่ใช้ในพระสูตรเหล่านี้จะเห็นความแตกต่างระหว่างการอุทิศส่วนบุญให้แก่เทวดาและเปรต ในมหาปริณิพพานสูตรและมาตาสสูตรเป็นการกล่าวถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่เทวดาโดยใช้ศัพท์บาลีว่า “ทกฺขิณ” ที่แปลว่า “ทักษิณา หรือ ทักขิณาทาน” ในขณะที่ในชาณุโสณีสสูตรเป็นคำว่า “ทาน” ซึ่งอาจหมายถึง “ทานหรือปตติทาน”³ แสดงว่าการอุทิศบุญให้แก่เทวดาและเปรตนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ บุญที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบชาณุโสณีพราหมณ์ว่าสามารถสำเร็จได้เฉพาะเปรตเท่านั้น พระองค์น่าจะทรงหมายถึง “การอุทิศทานหรือปตติทาน”⁴ ซึ่งผลของการอุทิศนั้นจะทำให้เปรตเหล่านั้นมีความสุขสบายหรือมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนการอุทิศ “ทักษิณา หรือ ทักขิณาทาน” แก่เทวดา ดังเช่นเทวดาที่สถิตอยู่ตามที่อยู่อาศัย

³ ข้อความบาลีในมหาปริณิพพานสูตรปรากฏไว้ว่า “ยา ตตถ เทวดา อาสุํ ตาสํ ทกฺขิณ มาทิสฺส ไดอุทิสทกฺขิณาทานให้แก่เทวดาที่มีอยู่ ณ ที่นั้น” และในมาตาสสูตรใช้ข้อความบาลีว่า “มม ทกฺขิณํ อาทิสฺสเยยยสิ ทฺวํ อุทิสทกฺขิณาทานให้แก่เรา” ในขณะที่บาลีในชาณุโสณีสสูตรใช้ข้อความว่า “อิทฺทปิ โฆ พราหมณ ฐาณํ ยตถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ อุปกุปฺติ ตฺวํ พราหมณฺ ฐานะอันเป็นที่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล เป็นฐานะฯ”

⁴ โดยส่วนใหญ่การอุทิศทานให้แก่เปรตโดยเฉพาะที่พบในคัมภีร์จุททกนิกาย เปตวัตถุ มักเป็นการอุทิศวัตถุทานไปให้ เช่น อุทิศอาหาร, เสื้อผ้า, ที่อยู่อาศัย เป็นต้น และเมื่อผลบุญเหล่านั้นสำเร็จแก่เปรตก็มักจะยังคงเป็นวัตถุสิ่งของให้เปรตเหล่านั้นใช้สอยอุปโภคบริโภคเช่นกัน

หรือสถานที่ต่างๆ หรือท้าวเวสสุวรรณซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในสุคติภูมิ คงไม่ทำให้เทวดามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากอาหารหรือปัจจัยสี่ ที่อุทิศให้ เพราะเทวดามีชีวิตที่สุขสบายอยู่แล้ว แม้จะไม่มีตัวบทพรรณนาถึงบุญที่สำเร็จแก่เทวดาว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร แต่ส่วนบุญที่มนุษย์ได้อุทิศให้ก็น่าจะเป็นไปในลักษณะที่ทำให้เทวดานั้นเกิดความพึงพอใจอย่างแน่นอน พระพุทธเจ้าและท้าวเวสสุวรรณจึงทรงแนะนำไว้เช่นนั้น

ส่วนขุททกนิกาย กล่าวถึงการอุทิศบุญไว้คัมภีร์ทั้งสี่ ได้แก่ 1. คัมภีร์ขุททกปาฐะ 2. คัมภีร์อุทาน 3. คัมภีร์เปตวัตถุ และ 4. คัมภีร์ชาดก⁵ นอกจากคัมภีร์อุทานที่กล่าวถึงการอุทิศบุญแก่เทวดาในลักษณะเดียวกับในมหาปริณิพพานสูตรแล้ว (พระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 169-174 หน้า 149-153) ทั้งหมดกล่าวถึงการอุทิศบุญให้แก่เปรต โดยเฉพาะติโรกฐกัณท์ในคัมภีร์ขุททกปาฐะและติโรกฐกเปตวัตถุในคัมภีร์เปตวัตถุซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าบรรดาเปรตที่พากันมายังสถานที่ต่างๆ เช่น ประตูป้าน, ทางสามแพร่ง, และกำแพง เป็นต้น เพื่อรอกอยญาติของตนอุทิศส่วนบุญให้ แต่ด้วยวิบากกรรมที่เปรตเหล่านั้นได้ก่อไว้ในอดีตชาติทำให้ญาติบางพวกระลึกได้ บางพวกระลึกไม่ได้ว่าจะต้องอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ เปรตบางคนเมื่อได้รับส่วนบุญก็จะอนุโมทนาและอวยพรให้ญาติของตนมีอายุยืนยาว ข้อความในติโรกฐกเปตวัตถุสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของญาติที่เรียกว่า “ญาติธรรม” ซึ่งแสดงความสำคัญของญาติที่จะต้องช่วยเหลือกัน แม้ญาตินั้นตายไปแล้ว ญาติที่มีชีวิตอยู่ก็ควรทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้

⁵ ในคัมภีร์ขุททกปาฐะ พบ 1 เรื่องได้แก่ ติโรกฐกัณท์, คัมภีร์อุทานพบ 1 เรื่องได้แก่ ปาฏลิกามิยสูตร, คัมภีร์เปตวัตถุพบ 11 เรื่องได้แก่ 1. ติโรกฐกเปตวัตถุ 2. ขลาคยเปตวัตถุ 3. สังสารโมจกเปตวัตถุ 4. สาริปุตตเถรมาตุเปตวัตถุ 5. มัตตาเปตวัตถุ 6. นันทาเปตวัตถุ 7. จูฬเสฏฐิเปตวัตถุ 8. สานุวาสีเถรเปตวัตถุ 9. เสรีนเปตวัตถุ 10. อัมพลักขรเปตวัตถุ 11. อัมพวนเปตวัตถุ, และ คัมภีร์ชาดกพบ 1 เรื่องได้แก่ มัจฉทานชาดก

เนื้อเรื่องอื่น ๆ ในคัมภีร์เปตวัตถุเล่าเหตุการณ์การถวายทานแด่พระสงฆ์ หรือแก่ผู้ที่เป็นทักษิณบุคล โดยพรรณนาความทุกข์ยากลำบากของเปรตที่ต้องทนทุกข์ทรมานจากความหิวโหย หรือความเจ็บปวดเพราะวิบากกรรมที่ตนทำชั่วไว้ แต่เมื่อพุทธสาวกได้ทำทานแด่พระสงฆ์หรือทักษิณบุคลอุทิศแก่เปรตนั้นก็ทำให้เปรตนั้นหลุดพ้นจากความทุกข์และได้รับความสุขสบาย ได้ใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคจากทานที่มนุษย์อุทิศให้ ตัวอย่างเช่นในเรื่องติโรกฐทเพตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 90 หน้า 124-125), ขลาตยเปตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 95 หน้า 128-130), และมัตตาเปตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 100 หน้า 138-141) เป็นต้น ที่เมื่อเปรตได้รับส่วนบุญจากพุทธสาวกซึ่งได้ถวายอาหาร, จีวร, เสนาสนะที่ปักแด่พระสงฆ์ ก็จะมีสภาพร่างกายงดงาม, มีอาหารทิพย์, มีเสื้อผ้าและวิมานทิพย์เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้นทันที หรือตัวอย่างในเรื่อง จูฬเสฏฐิเปตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 150 หน้า 148-149), อัมพลักขรเปตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 121 หน้า 177-186) ที่เปรตได้จุดไฟอุปบัติในเทวโลก เพราะได้รับรู้และอนุโมทนาส่วนบุญที่มนุษย์อุทิศให้ ข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยพบคือ บุญที่พุทธสาวกอุทิศแก่เปรตนั้นทั้งหมดเป็นการอุทิศด้วยการถวายทาน (ทานมัย) แต่พระสงฆ์หรือแก่ทักษิณบุคลทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าผู้อุทิศบุญจะมีฐานะเป็นพระสงฆ์และเป็นพระอรหันต์ผู้มีศีลและภาวานาหมดจดก็ตาม เช่นตัวอย่างในเรื่องสาริปุตตเถรมาตุเปตวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 99 หน้า 136-137) เป็นต้น ที่นางเปรตตนหนึ่งเคยเป็นมารดาของพระสารีบุตรในอดีตชาติได้ขอให้ท่านอุทิศส่วนบุญให้ตน เมื่อพระสารีบุตรทราบเรื่องจึงได้ถวายอาหารและให้สร้างกุฏิ 4 หลังถวายแด่พระสงฆ์แล้วอุทิศให้ ส่วนบุญเหล่านั้นจึงสำเร็จเป็นอาหารและผ้าอันวิจิตรแก่นางเปรต

นอกจากนี้ยังพบว่ามีกรอุทิศบุญในเรื่อง “มัจฉทานชาดก” ในคัมภีร์ชาดก (พระไตรปิฎก เล่ม 27 ข้อ 463-465 หน้า 119) แต่ไม่ปรากฏข้อความที่ระบุไว้ว่าใครเป็นผู้อุทิศและอุทิศให้แก่ใคร มีปรากฏเพียงข้อความเป็นคาถาไว้สั้น ๆ เพื่อขอบคุณผู้ที่อุทิศบุญว่า

มจฉานัน โภชนัน ทดวา มม ทกขิณมาทิส
 ต่ ทกขิณ สรณติยา กต อปจิตติ ตยาฯ

ท่านได้ให้โภชนะแก่ปลาทั้งหลาย แล้วอุทิศส่วนบุญให้
 แก่เรา เราระลึกถึงส่วนบุญอันนั้น และความนอบน้อมที่ท่านได้
 กระทำแล้วจึงรักษาทรัพย์ของท่านนี้ไว้. (พระไตรปิฎก เล่ม 27
 ข้อ 463-465 หน้า 119)

คาถาข้างต้นทำให้ทราบได้ว่า ผลของการให้ทานแก่ปลาซึ่งเป็นเพียง
 สัตว์ดิรัจฉานก็สามารถอุทิศให้แก่ผู้อื่นได้ สอดคล้องกับทักษิณาวีรังกสูตร
 ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับรองผลของปาฏิปุคคลิกทานแก่
 ผู้ทรงศีล, ผู้ทุศีล, รวมไปถึงสัตว์เดรัจฉาน แต่ผลเหล่านั้นย่อมได้ลดหลั่นกันไป
 (พระไตรปิฎก เล่ม 14 ข้อ 706-719 หน้า 342-346) โดยสรุป ผลการศึกษาวรรณคดี
 ขึ้นพระไตรปิฎกปรากฏว่าการอุทิศบุญทำได้ในกรณีอุทิศผลของทานมัยเท่านั้น
 และไม่กล่าวถึงการอุทิศบุญโดยอาศัยบุญวิธีอื่น

2.2 วรณคดีบาลีชั้นอรรถกถา

ในอรรถกถาของพระสุตตันตปิฎกที่กล่าวถึงการอุทิศบุญ พบว่ามีการ
 อธิบายเพิ่มเติมแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญไว้บ้าง อรรถกถาของพระสูตรในสีนิกาย
 แรกไม่ปรากฏคำอธิบายเพิ่มเติมเท่าใดนัก ส่วนใหญ่อยู่ในอรรถกถาขุททกนิกาย⁶
 มีเพิ่มเติมในอรรถกถามัจฉทานชาดก (ชาตกัฏฐกถาอวัฐกถา เล่ม 4 หน้า 231)

⁶ ในอรรถกถาขุททกนิกายพบเรื่องที่อธิบายการอุทิศบุญไว้เฉพาะส่วนของอรรถกถา
 8 เรื่อง เป็นอรรถกถาขุททกปาฐะ 1 เรื่องได้แก่ อรรถกถารตนสูตร, เป็นอรรถกถาเปต
 วัตถุ 4 เรื่องได้แก่ 1. อรรถกถาปัญญาปุตตชาตกเปตวัตถุ 2. อรรถกถามหาเปสการเปต
 วัตถุ 3. อรรถกถาธนपालเปตวัตถุ 4. อรรถกถากุมารเปตวัตถุ, และเป็นอรรถกถาชาดก
 3 เรื่องได้แก่ 1. อรรถกถาสีลานิสสังชาดก 2. อรรถกถาสังขชาดก 3. อรรถกถาเตสกุณ
 ชาดก

และอรรถกถาเตสสุกขาค (ชาตักกัฏฐกถาอัฐฐกถา เล่ม 7 หน้า 345) ว่าเมื่อ
เทวดาได้อนุโมทนาส่วนบุญแล้ว ยศทิพย์ของเทวดาจะเพิ่มพูนขึ้นด้วยผลบุญนั้น
ยศทิพย์ในที่นี้คงมีความหมายในแง่ของอำนาจบารมีบางอย่างที่จะส่งผลให้เทวดา
ตนนั้นได้รับความเคารพยำเกรงจากเทวดาตนอื่น เพราะในปฎิญาณิยาวัตถุสูตร
ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าก็เคยตรัสถึงยศทิพย์หรืออิปป์ไตยทิพย์ของ
เทวดาไว้ว่า

ตตร ภิกขเว จตตารโ มหาราชาน ทานมย์ ปุณณกิริยา
 วตถุ อติเรกั กริตวา สีสมย์ ปุณณ-กิริยาวตถุ อติเรกั กริตวา
 จาตุम्मหาราชาชีเกเทเว ทสสิ จาเนหิ อธิคคณหนติ ทิพเพน
 อายุนา ทิพเพน วณเณน ทิพเพน สุขेณ ทิพเพน ยสเณ ทิพเพน
 อาธิปเตยเยน ทิพเพหิ รูเปหิ ทิพเพหิ สทเทหิ ทิพเพหิ คนธะหิ
 ทิพเพหิ รเสหิ ทิพเพหิ ไผฏฐเพหิ ฯ

ดูก่อนมิทุกทั้งหลาย มหาราชทั้ง 4 ในสวรรค์ชั้นจาตุม
มหาราชนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอติเรก
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอติเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดา
ชั้นจาตุมมหาราชโดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์
วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสี่ยงทิพย์
กลั่นทิพย์ รสทิพย์ โภกฐัพพทิพย์ฯ (พระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ
126 หน้า 187-189)

จากพุทธพจน์ข้างต้นแสดงว่าส่วนบุญที่อุทิศส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่และอำนาจบาตรมีต่างๆ ให้แก่เทวดาได้ เช่นนี้การที่มนุษย์อุทิศส่วนบุญหรือทำพิธีกรรมต่อเทวดาน่าจะมีส่วนทำให้เทวดาเกิดความพอใจและในที่สุดจะได้บันดาลคุณต่างๆ ให้แก่มนุษย์เพื่อเป็นการตอบแทน ดังนั้นจึงช่วยอธิบายการอุทิศบุญที่ปรากฏอยู่ในมหาปริณิพพานสูตรและมาตาสูตรเป็นอย่างมาก⁷

⁷ ดูเพิ่มเติมในหัวข้อ 2.1

ในการอุทิศบุญให้แก่เทวดา ผู้วิจัยยังพบว่าพระอรรถกถาจารย์ใช้คำบาลีว่า “ทาน หรือ ปัตติทาน” แทนคำว่า “ทักษิณา” อย่างในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยเห็นว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะอรรถกถาจารย์ไม่เห็นว่าการอุทิศบุญแก่เทวดาและเปรตแตกต่างกัน เนื่องจากทั้งสองอย่างเป็นการยกบุญที่ตนทำให้แก่ผู้อื่น ผู้รับจะเป็นใคร ได้รับหรือใช้ผลบุญนั้นอย่างไรไม่ใช่ประเด็นสำคัญ การอุทิศบุญแก่ผู้อื่นเป็นวิธีทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการที่เพิ่มขึ้นจากเดิมที่จำแนกไว้เพียง 3 ประการ⁸ เรียกว่า “ปัตติทานมัย” โดยไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นการอุทิศให้เทวดาหรือเปรต หรือทำให้เกิดผลอย่างไรต่อผู้รับ จึงอาจเป็นเหตุผลให้พระอรรถกถาจารย์เลือกใช้คำว่า “ทาน หรือ ปัตติทาน” เมื่อจะอธิบายความหรือสื่อถึงคติเรื่องการอุทิศบุญโดยภาพรวม ทำให้ความหมายของคำว่า “ปัตติทาน” ในชั้นอรรถกถาครอบคลุมการอุทิศบุญให้เทวดาและเปรต

อรรถกถาของขุททกปาฐะและอรรถกถาเปตวัตถุกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่จะยังผลบุญให้สำเร็จแก่เปรตได้ มี 3 ประการ ได้แก่ 1. เปรตเหล่านั้นมีใจอนุโมทนาคือมีใจยินดีต่อการอุทิศบุญ 2. ผู้ให้ทานได้ถวายทานแล้วอุทิศถึง 3. ผู้รับทักษิณาทานนั้นเป็นพระสงฆ์ผู้ทรงศีลหรือทักษิณยบุคคลผู้ประกอบคุณงามความดี (ปรมัตถที่ปณิธัญญกถา หน้า 38) องค์ประกอบทั้งสาม โดยเฉพาะการได้อนุโมทนาส่วนบุญของผู้รับที่พระอรรถกถาจารย์ยกให้เป็นองค์ประกอบแรกสะท้อนความคิดที่ว่า การอนุโมทนาส่วนบุญของผู้รับถือเป็นองค์ประกอบสำคัญ ผู้รับจะต้องรับรู้ถึงการทำบุญที่อุทิศถึงตนและยินดีกับการทำบุญของผู้อุทิศนั้น ส่วนองค์ประกอบข้อสุดท้ายที่กล่าวถึงฐานะของผู้รับทักษิณาทานซึ่งต้องเป็นทักษิณยบุคคล ผู้วิจัยเห็นว่าอรรถกถาจารย์หมายถึงการถวายทานแด่พระสงฆ์

⁸ ในพระไตรปิฎก บุญกิริยาวัตถุมีเพียง 3 ประการ ได้แก่ 1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยให้ทาน 2. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล 3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ดูเพิ่มเติมใน “บุญกิริยาวัตถุสูตร” (พระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 126 หน้า 187-189) และ (พระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 238 หน้า 205)

โดยเฉพาะ ถ้าเป็นการให้ทานแก่ผู้ที่มีคุณสมบัติดีกว่า ก็สามารถทำได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏในมัจฉาทนชาดก แต่ผลของการอุทิศบุญก็จะน้อยตามไปด้วย

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีเหตุการณ์ที่มนุษย์อุทิศส่วนบุญให้แก่มนุษย์ด้วยกันเอง ดังที่ปรากฏในอรรถกถาสีลานีสังสชาดก (ชาตกัฏฐกถาอรรถกถา เล่ม 3 หน้า 171-174) อุบาสกผู้เป็นพระโสดาบันคนหนึ่งได้โดยสารเรือลงทะเลไปกับช่างกลบกคนหนึ่ง ต่อมาเรือโดยสารได้อับปางลงทำให้คนทั้งสองต้องติดอยู่ในเกาะแห่งหนึ่ง เมื่อไม่มีอาหาร ช่างกลบกจึงฆ่านกแล้วนำมาทำเป็นอาหาร พญานาคที่อยู่บนเกาะนั้นได้เฝ้าติดตามเป็นเรือลำใหญ่เพื่อมาช่วยเหลืออุบาสกขึ้นฝั่งแต่ไม่ยอมให้ช่างกลบกขึ้นเรือไปด้วยเพราะช่างกลบกศีลขาด อุบาสกซึ่งเป็นพระโสดาบันนั้นจึงได้ระลึกถึงบุญกุศลที่ตนสั่งสมจากทาน ศีล และภาวนาในอดีตอุทิศให้แก่ช่างกลบกทันที ดังนั้นว่า “โหตุ อหิ อตตโน ทินนทานเน รกฺขิตฺตลีเณ ภาวิตถาวนาย เอตสส ปตฺติ ทมมิตี ฯ เอาละ เราะจะยฺกสฺวนบุญไให้แก่ช่างกลบกผู้นี้ด้วยทานที่ตนได้ให้ ด้วยศีลที่ตนได้รักษา ด้วยภาวนาที่ตนได้อบรมมา ฯ” ซึ่งช่างกลบกตอบว่า ข้าพเจ้าขออนุโมทนา (ชาตกัฏฐกถาอรรถกถา เล่ม 3 หน้า 173) เมื่อช่างกลบกอนุโมทนาบุญนั้นแล้วพญานาคจึงยอมให้เขาขึ้นเรือมาพร้อมกันได้ นิทานชาดกดังกล่าวขยายขอบเขตความคิดเรื่องฐานะของสัตว์ที่จะได้รับส่วนบุญซึ่งเดิมมีเพียงมนุษย์ที่เป็นเทวดาหรือเปรต ยิ่งไปกว่านั้นยังแสดงว่าการอุทิศบุญยังสามารถทำได้ตลอดเวลาโดยระลึกถึงความดีในอดีตที่ได้ทำ ไม่จำเป็นต้องทำความดีใหม่อย่างที่พบในพระไตรปิฎกที่ผู้อุทิศยกผลทานที่ตนทำนั้นแก่ผู้รับ

ความคิดเรื่องการอุทิศบุญชัดเจนมากขึ้นในวรรณคดีชั้นอรรถกถา ถือว่าเป็นการทำบุญวิธีหนึ่งที่ผู้อุทิศมีเจตนาอุทิศแก่ผู้รับจากการถวายทานแต่พระภิกษุสงฆ์หรือทักขิณียบุคคล ผู้รับจะต้องมีใจอนุโมทนาด้วยจึงจะสำเร็จผลแก่ผู้รับได้ เรื่องราวในวรรณคดีชั้นอรรถกถายังขยายขอบเขตความคิดของการอุทิศบุญจนกลายเป็นว่าบุคคลสามารถอุทิศบุญให้แก่ผู้อื่นด้วยการรักษาศีลหรือการเจริญสมาธิภาวนาได้ รวมไปถึงสามารถอุทิศส่วนบุญที่ตนได้ทำหรือสั่งสมไว้มาก่อนหน้านั้นให้แก่ผู้อื่นได้ ผู้รับส่วนบุญอาจเป็นมนุษย์ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเทวดา

เปรต หรือมนุษย์อื่น ๆ ผลของการอุทิศบุญทำให้บุคคลผู้รับนั้นมีบุญเพิ่มขึ้น ทำให้พ้นจากความทุกข์ ปัญหาหรืออุปสรรค ได้รับความสุข หรือประโยชน์บางประการ การเพิ่มการอนุโมทนาบุญของผู้รับส่วนบุญให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการอุทิศบุญทำให้การอุทิศบุญมีความหมายเชื่อมโยงกับการอนุโมทนาบุญ ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ปัตตานุโมทนามัย” ในการอุทิศบุญนั้น ผู้รับได้รับบุญที่ผู้อุทิศแสดงเจตนาอุทิศบุญที่ตนทำให้ไปถึง ส่วนในการอนุโมทนาบุญ ผู้รับได้รับบุญจากการที่ตนนั้นมีใจปิติยินดีในส่วนบุญ เรื่องราวการอุทิศบุญในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ปรากฏว่าเทวดาหรือเปรตผู้รับเหล่านั้นอนุโมทนาบุญหรือไม่ แต่น่าจะอนุมานได้ว่าเทวดาหรือเปรตน่าจะรับทราบและอนุโมทนาการทำบุญนั้น เพราะอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือเป็นผู้ที่ร้องขอให้พุทธสาวกหรือมนุษย์ทำบุญอุทิศให้ อย่างไรก็ดี การทำบุญด้วยการอุทิศบุญและอนุโมทนามัยจะทำให้การรับบุญของผู้รับมีอานิสงส์มากขึ้น เพราะเป็นการพร้อมใจกันแสดงเจตนาระหว่างผู้อุทิศและผู้รับ การอนุโมทนาของผู้รับจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการอุทิศบุญที่ถูกเพิ่มเติมเข้ามา

2.3 วรรณคดีบาลีชั้นปรกณวิเสส

คัมภีร์ปรกณวิเสสเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นหลังพระไตรปิฎกและแต่งขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันเพื่ออธิบายหรือบรรยายหลักธรรมบางหัวข้อในพระพุทธศาสนา (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2527, หน้า 115) วรรณคดีปรกณวิเสสที่พบว่าได้กล่าวถึงคติเรื่องการอุทิศบุญไว้มี 3 คัมภีร์ ได้แก่ 1. คัมภีร์มิลินทปัญหา 2. คัมภีร์มาเลยยเทวตเถรวัตถุ และ 3. คัมภีร์มังคลัตถปิณี

คัมภีร์มิลินทปัญหา

คัมภีร์มิลินทปัญหานี้ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่งและแต่งขึ้นในช่วงเวลาใด มีการสันนิษฐานว่าคงแต่งขึ้นราวพุทธศักราช 500 ในคัมภีร์มธรรตถกาสินี ซึ่งเป็นคัมภีร์ฎีกาของคัมภีร์มิลินทปัญหาให้ข้อมูลเพิ่มเติมไว้ว่าพระพุทธโฆสาจารย์เป็นผู้แต่งนิทานกถา (คำขึ้นต้น) และ นิคมกถา (คำลงท้าย) ประกอบไว้ (มหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, 2547, คำนำ) คัมภีร์มิลินทปัญหามีทั้งหมด 6 ส่วน แนวคิดเรื่อง การอุทิศบุญปรากฏในส่วนที่ 3 เรียกว่า “เมณฑกปัญหา”

ในเมณฑกปัญหาได้เล่าไว้ว่าครั้งหนึ่งพระเจ้ามิลินททรงสงสัยว่าหากมีการถวายทานเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ญาติเหล่านั้นจะได้รับส่วนบุญหรือไม่ ซึ่งในการถาม-ตอบปัญหาข้อนี้ พระนาคเสนได้ทูลถวายคำตอบไว้ดังนี้ว่า

ภนเต นาคเสน อิเม ทายกา ทานํ ทตฺวา ปุพฺพเปตานํ
อุทฺทิสฺสนฺติ อิมํ เกลํ ปาปุณฺนาตุติ ฯ อปิ นฺ เต กิจฺจิ ตฺโตนันทานํ
วิปากํ ปฏฺลิภฺนตฺติ ฯ เกจิ มหาราช ปฏฺลิภฺนติ เกจิ นปฺปฏฺลิภฺน
ตฺติ ฯ เก ภนเต เต ปฏฺลิภฺนติ เก นปฺปฏฺลิภฺนตฺติ ฯ นิรยุปปนฺนา
มหาราช นปฺปฏฺลิภฺนติ สคฺคคตา นปฺปฏฺลิภฺนติ ติรจฺฉนาโยชิต
ตานปฺปฏฺลิภฺนติ จตุณฺนํ เปตานํ ตโย เปตา นปฺปฏฺลิภฺนติ วนฺตา
สิโก ขุปปิปาสิโก นิชฌามตฺถุหิโก เกลํ ปฺรทตฺตูปชีวินเยว
ลภฺนติ เตปิ สรฺมานาเยว ลภฺนติ ฯ

(พระเจ้ามิลินทตรัสถามว่า) พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ทายก
ทั้งหลายเหล่านี้ให้ทานอุทิศถึงญาติผู้วายชนม์ไปแล้วในกาลก่อน
เพราะตั้งใจไว้ว่า ขอทานนี้จึงถึงแก่ญาติทั้งหลายผู้วายชนม์
ไปแล้วในกาลก่อน ดังนี้ ฯ ญาติทั้งหลายเหล่านั้นจะได้รับผล
ของทานอะไรบ้างหรือไม่? ฯ

(พระนาคเสนจึงทูลว่า) บางพวกได้รับ (แต่)

บางพวกไม่ได้รับ มหาบพิตร ฯ

(พระเจ้ามิลินทตรัสถามว่า) พวกไหนได้รับ (และ)

พวกไหนไม่ได้รับ ฯ

(พระนาคเสนทูลตอบว่า) ดูก่อนมหาบพิตร สัตว์ทั้งหลาย
ผู้เกิดในนรกย่อมไม่ได้รับ สัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในสวรรค์ก็

ไม่ได้รับ สัตว์ผู้เกิดในภูมิแห่งเดียวจึงจำพวกไม่ได้รับ (และ) บรรดาเปรต 4 จำพวก มีเปรต 3 จำพวก คือ 1. วันตาสิกเปรต 2. ขุปปิบาลิกเปรต 3. นิคมามตันทิกเปรตก็ไม่ได้รับ บรรดาเปรตเหล่านั้น พวกปรตตูปชีวีเปรตเท่านั้นที่ได้รับ แม้เมื่อเปรตเหล่านั้นระลึกถึงอยู่ก็จะได้รับ ฯ (มิลินทปัญหา, 2536, หน้า 233)

หากดูจากข้อความที่พระนาคเสนกล่าวถึงคติเรื่องการอุทิศบุญอาจเข้าใจได้ว่าส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้จะสำเร็จได้เฉพาะแก่เปรตเท่านั้น ส่วนหมู่สัตว์ในภพภูมิอื่นนอกเหนือจากนั้นไม่อาจได้รับส่วนบุญ อันที่จริงแล้ว พระเจ้ามิลินททรมตรัสถามพระนาคเสนว่า “อิม ทายกา ทานํ ทตฺวา ปุพฺพเปตานิ อุตฺทิสฺสนฺติ อิมํ เตสํ ปาปฺมาตุ” ซึ่งมีความหมายว่า “(หาก) ทายกเหล่านี้ถวายทานอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับไปก่อนแล้ว ทานนี้จะสำเร็จแก่ญาติเหล่านั้นหรือไม่?” ข้อสงสัยดังกล่าวคล้ายกับที่ชาณุโสณีพราหมณ์ทูลถามพระพุททองคณาชาณุโสณีสูตรในอังคุตตรนิกายซึ่งกล่าวถึงการอุทิศวัตถุทานเหมือนกัน ทั้งยังเป็นการถามถึงผลว่าทานที่อุทิศนั้นสำเร็จให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วได้อุปโภคบริโภคหรือไม่ พระพุททองค์ตรัสตอบแก่ชาณุโสณีพราหมณ์ว่าจะสำเร็จได้เฉพาะเปรตเท่านั้น และการอุทิศวัตถุทานดังกล่าวไม่ได้หมายรวมถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่เทวดาเหมือนอย่างที่ปรากฏในมหาปริณีพพานสูตรและมาตาสูตร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเข้าใจว่าคำทูลตอบของพระนาคเสนที่ทูลถวายพระเจ้ามิลินทนั้นหมายเฉพาะการอุทิศแก่เปรต ไม่ได้หมายถึงการอุทิศให้เทวดา

นอกจากนี้ พระนาคเสนยังแสดงว่าสัตว์ในเปรตวิสัยที่สามารถรับผลบุญได้นั้นไม่ใช่เปรตวิสัยทุกจำพวก แต่หมายเอาเฉพาะจำพวกปรตตูปชีวีเปรตเท่านั้น ดังนั้น หากว่าตามตัวบทที่พบก็พอจะสรุปได้ว่าแนวคิดเรื่องฐานะของสัตว์ผู้ได้รับส่วนบุญในคัมภีร์มิลินทปัญหาปรากฏเฉพาะเปรต และยังเป็นการอธิบายโดยจำกัดฐานะของเปรตในแง่ที่แคบลงไปจากพระไตรปิฎกเพราะหมายถึงเปรตจำพวกเดียวอีกด้วย แสดงว่ายังมีเปรตอีกหลายจำพวกที่ไม่สามารถรับส่วนบุญจากการอุทิศบุญ

คัมภีร์มาเลยยเทวัตเถรวัตถุ

มาเลยยเทวัตเถรวัตถุ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “คัมภีร์พระมาลัย” สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 โดยพระภิกษุชาวพม่ารูปหนึ่ง (สุภาพร มากแจ้ง, 2521, หน้า 36) เนื้อหาสำคัญในคัมภีร์น่าจะได้รับความเค้าโครงมาจากคัมภีร์เก่าแก่ของลังกาที่แต่งด้วยภาษาบาลี 3 เรื่อง ได้แก่ 1. คัมภีร์สัทสวัตถุปกรณ์ (แต่งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 4) 2. คัมภีร์รสวาหิณี (แต่งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18) 3. คัมภีร์สัทธัมมาลังการ (แต่งขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 20) (เด่นดาว ศิลปานนท์, 2553, หน้า 16-17)

คัมภีร์มาเลยยเทวัตเถรวัตถุเป็นวรรณคดีที่เล่าถึงพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า “พระมาลัยเทวเถระ” เชื่อกันว่าท่านเป็นพระภิกษุที่มีฤทธานุภาพมาก อาศัยอยู่ที่บ้านกัมโพชคาม เมืองโรหชนบท ในตามพปณิพวิป (สุภาพร มากแจ้ง, 2521, หน้า 28) พระมาลัยเทวเถระรูปนี้สามารถท่องไปยังนรก-สวรรค์แล้วนำข่าวสารจากสถานที่เหล่านั้นมาแจ้งผู้คนในโลกมนุษย์ได้ทราบ ดังนั้น เมื่อใดที่ท่านท่องเที่ยวไปยังนรกภูมิ ท่านก็จะนำข่าวจากสัตว์นรกกลับมาบอกญาติ ๆ ของเขาว่าสัตว์นรกตนนั้นกำลังได้รับผลจากวิบากกรรมและต้องทนทุกข์ทรมานอย่างไร เมื่อญาติทราบข่าวท่านก็จะพากันถวายทานแล้วอุทิศส่วนบุญให้ (เด่นดาว ศิลปานนท์, 2553, หน้า 6-8) ข้อความในคัมภีร์พระมาลัยแสดงความคิดเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่สัตว์ในนรกภูมิซึ่งพระไตรปิฎกและอรรถกถาไม่เคยกล่าวถึง หรือแม้แต่ในวรรณคดีชั้นปกรณวิเสสด้วยกันอย่างคัมภีร์มิลินทปัญหาที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปข้างต้นก็ยังกล่าวปฏิเสธการอุทิศส่วนบุญให้แก่สัตว์นรก

คัมภีร์ระบุว่า การอุทิศบุญแก่สัตว์นรกต้องเป็นการถวายทานแต่พระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ทรงศีล และผู้รับจะต้องอนุโมทนาบุญ ดังที่ในคัมภีร์ได้รับเป็นข้อความไว้ว่า

โส ปน เถโร ปุณฺณปุณฺณํ นิรเย ปจฺจมานํ นารากํ ปวฺตติ
อาหริตฺวา เตสํ ญฺาตกาณํ กเถตฺวา ทานาทีนํ ปุณฺณานิ การาเปตฺวา
เตสํ อุตฺทิสฺสปุณฺณานุโมทเนน⁹ ลหฺตฺรปุณฺณผลเน เทวโลกปรายเน
กโรนฺโต ตตฺถเว วิหาลิ ฯ

ก็พระเถระนำได้เรื่องราวของสัตว์นรกที่หมกหม้อยู่ใน
นรกมาบอกแก่หมู่ญาติของสัตว์นรกเหล่านั้นเนื่องๆ ให้หมู่ญาติ
ของสัตว์นรกเหล่านั้นพากันทำบุญทั้งหลายมีทาน เป็นต้น ทำให้
สัตว์นรกเหล่านั้นได้ไปอยู่ในเทวโลก เพราะได้ผลบุญด้วย
การอนุโมทนาผลบุญที่หมู่ญาติพากันอุทิศให้ ฯ (สุภาพร
มากแจ้ง, 2521, หน้า 44)

คัมภีร์แสดงว่า เมื่อญาติทั้งหลายได้ถวายทานพร้อมกับอุทิศส่วนบุญ
ให้แล้ว สัตว์นรกเหล่านั้นจะจุติ (เคลื่อน) จากนรกภูมิไปอุบัติในสวรรค์ทันทีเพราะ
ผลบุญนั้นเป็นปัจจัย ตามข้อความบาลีที่ว่า “เต อุตฺทิสฺสปุณฺณานุโมทเนน
ลหฺตฺรปุณฺณผลเน เทวโลกปรายนา โหนติ” สัตว์นรกเหล่านั้นจึงได้ไปสู่เทวโลกเพราะ
ผลบุญที่ตนได้รับจากการอนุโมทนาบุญที่ญาติอุทิศให้” (สุภาพร มากแจ้ง, 2521,
หน้า 44)

หากจะกล่าวในภาพรวม คัมภีร์มาเลย์ยเทวตเถรวัตนัยขยายขอบข่าย
เรื่องฐานะของสัตว์เพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาอย่างชัดเจน
ไม่สอดคล้องกับหลักการที่พบในพระไตรปิฎกและอรรถกถา คือการอุทิศบุญจะ
สำเร็จแก่ผู้รับนั้นจะต้องมีผู้ทำบุญและอุทิศส่วนบุญถึง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นผู้รับ
จะต้องรับทราบรวมถึงได้อนุโมทนาส่วนบุญที่อุทิศให้ ผู้รับจึงจะได้ส่วนบุญ
เทวดา มนุษย์ หรือเปรตจึงอยู่ในฐานะที่จะรับส่วนบุญได้ เพราะสัตว์นรกได้รับ

⁹ บางฉบับเป็น อุทฺทิสฺสํ ปุณฺณานุโมทเนน (ดูเพิ่มเติมในวิทยานิพนธ์เรื่อง “มาเลย์ย
เทวตเถรตฺถ: การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์” ของ สุภาพร มากแจ้ง,
2521, หน้า 75)

ความทุกข์เวทนา, ความเจ็บปวด, หรือความร่ำร้อนอยู่ตลอดเวลา จึงไม่น่าจะอยู่ในฐานะที่จะรับได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการลงทัณฑ์ในนรกภูมิว่า เมื่อสัตว์ผู้ทำบาปกรรมตายไปอุบัติอยู่ในนรกภูมิย่อมถูกนายนิรบาลตึงมือและเท้าด้วยเหล็กแดงบ้าง ถูกจับขังแล้วใช้สิ่งฉากให้ทุกข์ทรมานเจ็บแสบบ้าง¹⁰ ให้ลากรดไปบนพื้นดินที่ร้อนระอุด้วยไฟบ้าง ให้ปั่นขึ้นปั่นลงภูเขาถ่านเพลิงบ้าง หรือถูกจับโยนลงไปในหม้อทองแดงที่ร่ำร้อนบ้าง (พระไตรปิฎก เล่ม 14 ข้อ 475 หน้า 243-244) จึงกล่าวได้ว่า ภูมิของสัตว์นรกดังกล่าวเป็นฐานะที่ยากต่อการจะอนโมทนาส่วนบุญได้ ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถายังไม่พบหลักฐานที่ปรากฏว่าสัตว์นรกสามารถรับรู้รับทราบถึงส่วนบุญเมื่อมีผู้ใดหนึ่งได้อุทิศให้เหมือนอย่าง que สัตว์ในเปรตวิสัยจะทราบได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากยึดตัวบทของมาเลยยเทวตเถรวัตถุจะเห็นได้ว่าการอุทิศบุญให้แก่สัตว์นรกนั้นเป็นการอุทิศโดยที่พระมาลัยเป็นสื่อกลางนำข่าวหรือความเป็นไปต่าง ๆ ในนรกมาบอกแก่ญาติของสัตว์นรกเหล่านั้น โดยที่ทั้งญาติผู้อุทิศบุญและสัตว์ในนรกภูมิต่างก็รับรู้ว่าจะมีการถวายทานทำบุญเพื่ออุทิศบุญให้¹¹ ดังนั้นการรับรู้รับทราบและการอนโมทนา

¹⁰ “ผึง” เป็นชื่อเครื่องมือชนิดหนึ่งใช้สำหรับฉากไม้

¹¹ ในคัมภีร์มัลลยกลอนสวดซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับภาษาไทย (แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพิธีสวดศพ โดยกลอนสวดมีเค้าโครงเรื่องเดิมมาจากคัมภีร์มาเลยยเถรวัตถุ) ได้ขยายความไว้ว่า ในเวลาที่พระมาลัยเทวเถระไปโปรดสัตว์นรก ท่านบันดาลให้เกิดฝนทิพย์ตกลงมาทำให้ไฟนรกมอดดับ ทั้งยังชุบทำลายเครื่องทรมานต่างๆ และบันดาลให้น้ำสวกกลับหวานเย็นดั่งตม้น้ำอมฤต ช่วยให้สัตว์นรกได้รับความสุข คลายทุกข์เวทนา ครั้นพระมาลัยกลับไปแล้วเครื่องลงทัณฑ์ก็กลับเป็นดังเดิม หากเป็นดังนี้ยิ่งแสดงว่า ในช่วงที่พระมาลัยไปโปรดสัตว์นรกในนรกภูมิ สัตว์นรกเหล่านั้นไม่ได้ประสบกับทุกข์เวทนาจากการรับโทษทัณฑ์ จึงเป็นไปได้ที่สัตว์เหล่านั้นสามารถจะอนโมทนาบุญและรับส่วนบุญที่ญาติพี่น้องของตนในโลกมนุษย์อุทิศให้ได้ (ดูเพิ่มเติมใน “แกะรอยพระมาลัย” ของ เด่นดาว ศิลปานนท์, 2553, หน้า 8-9)

ส่วนบุญของสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์นี้อาจพอมิเหตุปัจจัยให้การอุทิศบุญแก่สัตว์นรกรนั้นเป็นไปได้

คัมภีร์มังคลัตถทีปนี

คัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ ชาวล้านนา ในอดีตท่านเคยอาศัยอยู่ที่วัดตำหนัก (ปัจจุบันอยู่ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) และแต่งคัมภีร์นี้ไว้เมื่อ พ.ศ.2067 ใน รัชสมัยพระเจ้าราชาธิราชผู้เป็นกษัตริย์เชียงใหม่ (บุญสืบ อินสาร, 2553, อนุโมทนาภาและคำนำ) เนื้อหาของคัมภีร์เป็นการนำเอามังคลสูตร ในขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ทั้งหมด 10 คาถามาอธิบายขยายความและมีการนำถ้อยคำจากอรรถกถามังคลสูตร ตลอดจนนิทานหรือเรื่องเล่าจากอรรถกถาต่างๆ เช่น อรรถกถาธรรมบท, อรรถกถาเปตวัตถุ, หรืออรรถกถาชาดก เป็นต้น มาเป็นตัวอย่างประกอบด้วย

แนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในคัมภีร์นี้ผู้แต่งได้กล่าวไว้ในมงคลข้อที่ 11 ชื่อว่า “มาตาปิตุอุปัฏฐานกถา” โดยมีการยกข้อความหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นตัวอย่างรวมถึงคำอธิบาย โดยเฉพาะอรรถกถาติโรกฐทสูตร (พระสิริมังคลาจารย์, 2555, หน้า 317-329) ที่ท่านได้ยกมาแสดงไว้ในผลงานของท่านเพื่ออธิบายถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่เปรต โดยเปรตในที่นี้พระสิริมังคลาจารย์หมายถึงบิดามารดาและญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว สิ่งสำคัญคือท่านอธิบายให้เห็นแนวคิดเรื่อง*ญาติธรรม*หรือหน้าที่สำหรับญาติ ที่ญาติพี่น้องบุตรธิดาจะต้องกระทำเมื่อบุพการีชนของตนได้ล่วงลับไปแล้วตามที่กล่าวไว้ในติโรกฐทกัณฑ์หรือติโรกฐทเปตวัตถุ นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงการอุทิศบุญให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติด้วย ซึ่งต่างจากคัมภีร์อื่น ๆ ข้างต้นที่เป็นกล่าวถึงการอุทิศบุญแก่ญาติเพียงอย่างเดียว แนวทางการอธิบายในมังคลัตถทีปนียึดหลักการในอรรถกถา โดยเฉพาะตามหลักอรรถกถาเรื่องสีลานีสังขชาดก (พระสิริมังคลาจารย์, 2555: 332-333) และอรรถกถาเรื่องสังขชาดก (พระสิริมังคลาจารย์, 2555, หน้า 333-334) ที่เล่าถึงการอุทิศส่วนบุญจากบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการให้แก่มนุษย์

ผลการศึกษาวรรณคดีบาลีข้างต้นสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในวรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาบาลี

วรรณคดี บาลี		บุญที่ทำ			สถานะผู้รับบุญจากการ อุทิศ				การอนุโมทนาบุญ		
	ทาน										
		พระสงฆ์	ไม่ใช่พระ สงฆ์	ไม่ใช่ทาน	ญาติ	เทวดา	มนุษย์	เปรต	สัตว์ นรก	จำเป็น	ไม่จำเป็น
พระ ไตรปิฎก	มหา ปรินิพพาน สูตร	✓					✓				
	มาตาสูตร	✓					✓				
	ชาดกสโถณ สูตร	✓	✓	✓	✓			✓			
	คัมภีร์ ขุททก นิกาย	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		
อรรถกถา	พระสูตร	✓				✓	✓		✓	✓	
	ขุททก ปาฐะ	✓				✓			✓	✓	
	อุทาน	✓					✓			✓	
	เปตวัตถุ	✓	✓			✓			✓	✓	
	ชาดก	✓	✓	✓			✓	✓		✓	

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในวรรณคดีพระพุทธรศาสนาภาษาบาลี (ต่อ)

วรรณคดี บาลี	บุญที่ทำ				สถานะผู้รับบุญจากการ อุทิศ				การอนุโมทนาบุญ	
	ทาน		ไม่ใช่ทาน							
	พระสงฆ์	ไม่ใช่พระ สงฆ์				ญาติ	เทวดา	มนุษย์	เปรต	สัตว์ นรก
ปกรณ วิเสส	มิลินท ปัญหา	✓			✓			✓		
	มาเลยย เทวตเถร วัตถุ	✓			✓				✓	
	มังคลัตถ ทีปนี	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	

จากตารางข้างต้นแสดงว่าแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในพระสุตตันตปิฎก มีเพียงการอุทิศให้แก่เทวดาและเปรตเท่านั้น อีกทั้งเป็นการอุทิศบุญด้วยทานมัย คือการถวายวัตถุสิ่งของแก่พระสงฆ์หรือบุคคลที่ไม่ใช่พระสงฆ์ แต่ในชั้นหลังเริ่ม มีแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญให้แก่สัตว์ภูมิอื่นๆ เช่น มนุษย์และสัตว์นรก รวมไปถึง การอุทิศบุญด้วยด้วยวิธีการอื่น คือ สิลมัยและภาวนามัย ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือการอนุโมทนาส่วนบุญซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่พระอรหันตสาวกกล่าว ไว้ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในพระไตรปิฎก มีเพียงแต่ข้อความที่พรรณนาถึงตัว ผู้รับว่ามีความปิติยินดีและได้รับความสุขสบายเมื่อได้เสวยผลที่เกิดจากการอุทิศบุญ ให้เท่านั้น แต่มีคำอธิบายในวรรณคดีชั้นหลังว่าผู้รับจำเป็นต้องรับทราบและร่วม อนุโมทนาบุญ โดยนัยนี้ สัตว์นรกที่ประสบกับความทุกข์ทรมานแม้จะไม่สามารถ รับรู้ถึงการอุทิศบุญได้ แต่ถ้ามีสื่อกลางที่ช่วยส่งข่าว ก็สามารถรับส่วนบุญและ อนุโมทนาบุญได้เช่นเดียวกับสัตว์ในภพภูมิอื่น

การอุทิศบุญในวรรณคดีบาลีทั้ง 3 ชั้นทำให้เห็นว่าเดิมทีมีคติเรื่องการอุทิศบุญให้แก่เปรตและเทวดาเท่านั้น ต่อมาจึงขยายขอบข่ายแนวคิดออกไปมากขึ้นในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาไปจนถึงวรรณคดีชั้นปกรณ์วิเสส ทั้งในแง่วิธีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญและสถานะของผู้รับส่วนบุญ การอธิบายขยายความเช่นนี้น่าจะมีส่วนไม่น้อยที่ทำให้คติความเชื่อเรื่องการอุทิศบุญของชาวพุทธในสมัยหลัง ๆ มีความหลากหลายมากขึ้น

3. ประเพณีการอุทิศบุญในสังคมไทยร่วมสมัย

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ประเพณี หมายถึง *สิ่งที่นิยมถือปฏิบัติสืบๆกันมาจนเป็นแบบแผน หรือเป็นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี* (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 709) ส่วนประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหมายถึง *ประเพณีที่จัดทำขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต หรือช่วยปัดเป่าสิ่งที่ชั่วร้ายที่จะมาทำอันตรายแก่ชีวิต* ซึ่งเดิมทีประเพณีเกี่ยวกับชีวิตดั้งเดิมของไทยสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆได้ 5 ประเภท ได้แก่ ประเพณีเนื่องในการเกิด, ประเพณีการบวช, ประเพณีแต่งงาน, ประเพณีเนื่องในการตาย, ประเพณีปลูกเรือนหรือขึ้นบ้านใหม่ (วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, 2534, หน้า 7) ในขณะที่คำว่า ร่วมสมัย หมายถึง *สิ่งที่อยู่ในยุคสมัยหรือช่วงเวลาเดียวกัน สิ่งที่อยู่ในยุคหรือสมัยเดียวกัน สิ่งที่เกิดเป็นรุ่นราวคราวเดียวกัน* (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 973) คำว่า “ร่วมสมัย” จึงมีความหมายในแง่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหรือสิ่งที่ถูกคิดค้นถูกสร้างขึ้นในปัจจุบันและยังคงมีการยึดถือปฏิบัติอยู่ ดังนั้น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตร่วมสมัยจึงหมายถึง *ประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน* ในปัจจุบันผู้คนในสังคมไทยอาจไม่ได้นิยมปฏิบัติหรือให้ความสำคัญกับประเพณีเกี่ยวกับชีวิตบางประเพณีอีกต่อไป เช่น ประเพณีเนื่องในการเกิด อันได้แก่ประเพณีทำขวัญวัน ประเพณีทำขวัญเดือน ประเพณีโกนผมไฟ เป็นต้น ซึ่งเดิมทีถูกจัดขึ้นเพราะความกลัวว่าทารกแรกคลอดจะไม่ปลอดภัยจึงจัดให้มีพิธีรับขวัญขึ้นเพื่อปกป้องรักษาคุ้มครองเด็กแรกเกิด จึงทำให้เกิดมีประเพณีทำขวัญวัน ประเพณีทำขวัญ

เดือนขึ้น (ธนาภิต, 2539, หน้า 28-29) แต่ในสังคมยุคปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางการแพทย์ การคลอดบุตรจึงเป็นเรื่องที่มีความปลอดภัยทั้งมารดาและทารกในครรภ์ ส่งผลให้ประเพณีเนื่องในการเกิดจึงไม่มีความสำคัญอีกต่อไป

3.1 การอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย

การอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตร่วมสมัยมุ่งเน้นไปที่ประเพณีเนื่องในการตายเป็นหลัก ประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่อปรารภเหตุการณ์เสียชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวหรือเครือญาติ และไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาแน่นอนได้ว่าจะจัดขึ้นเมื่อใด ได้แก่ ประเพณีบำเพ็ญกุศลศพและฌาปนกิจศพ, ประเพณีทำบุญครบรอบวันตาย (ครบรอบ 7 วัน, 50 วัน, 100 วัน) หรือครบรอบประจำปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบำเพ็ญกุศลศพและฌาปนกิจศพ สำหรับคนไทยแล้วจะต้องจัดเสมอละเว้นไม่ได้ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, หน้า 169-172) อย่างไรก็ตาม การอุทิศบุญอาจไม่จำกัดอยู่เพียงแค่นั้นในประเพณีเนื่องในการตายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงประเพณีเกี่ยวกับชีวิตอื่นๆด้วย เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ซึ่งมีการสวดบทชุมนุมเทวดาเพื่อให้เทวดารับทราบและร่วมอนุโมทนาส่วนบุญ หรือพิธีมงคลสมรสซึ่งมีพิธีกรวดน้ำ-รับพรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ เป็นต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่าการอุทิศบุญนั้นอยู่ในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยตลอดมา คำอธิบายและเทศนาของพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในสื่อต่างๆแสดงว่าชาวพุทธยังคงสนใจศึกษาเรื่องนอูอยู่ การศึกษาคติเรื่องการอุทิศบุญตามประเพณีไทยจำเป็นต้องกล่าวถึงบทสวดอนุโมทนาของพระสงฆ์และบทกรวดน้ำที่ชาวพุทธใช้ในการอุทิศบุญ ซึ่งมีรายละเอียดจากการศึกษา ดังนี้

บทอนุโมทนาเป็นบทสวดที่พระสงฆ์ใช้สวดเพื่อฉลองศรัทธาชาวพุทธเมื่อมีการจัดให้มีพิธีถวายทาน มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1. บทอนุโมทนาตามปกติ 2. บทอนุโมทนาตามกาลพิเศษ (แปลก สนธิรักษ์, 2533, หน้า 168) บทอนุโมทนาตามปกติหรือบท “ยถา - สัพพี” (พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ, 2536, หน้า 65) เป็น

บทอนุโมทนาทั่วไปที่พระสงฆ์ใช้สวดทั้งงานพิธีมงคลและพิธีอวมงคลภายหลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าหรือเพลเสร็จและเจ้าภาพได้ถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์แล้ว เพื่อให้ชาวพุทธกรวดน้ำรับพร ส่วนบทอนุโมทนาตามกาลพิเศษคือบทสวดที่พระสงฆ์เลือกใช้สวดตามลักษณะงานพิธีแตกต่างกัน กล่าวคืองานพิธีมงคลจะใช้บทอนุโมทนาทั้งหมด 7 บท (แปลก สนธิรักษ์, 2533, หน้า 168-175) ประกอบไปด้วย 1. บทสวดมงคลจักรวาลน้อย 2. บทกาลทานสูตรคาถา 3. บทโภชนทานุโมทนาคาถา 4. บทอัครคัมปสาทสูตรคาถา 5. บทวิหารทานคาถา 6. บทเทวตาทิสสทักษิณานุโมทนาคาถา และ 7. บทยานทานานุโมทนาคาถา

บทอนุโมทนาแต่ละบทมีรายละเอียดดังนี้ 1. บทมงคลจักรวาลน้อย ใช้พิธีมงคลทั่วไป จะสวดมุ่งเน้นอวยพรให้เจ้าภาพเจริญรุ่งเรืองและเป็นการอาราธนาให้พระรัตนตรัยปกป้องรักษาคุ้มครองเจ้าภาพให้ปลอดภัย 2. บทกาลทานสูตรคาถา ซึ่งเดิมทีเป็นพุทธพจน์ในกาลทานสูตร ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย (พระไตรปิฎก เล่ม 22 ข้อ 36 หน้า 36) เป็นบทสวดที่ใช้เมื่อมีการทำบุญถวายทานที่จัดขึ้นเฉพาะช่วงฤดูกาล เช่น การทำบุญเข้าพรรษา การทำบุญกฐิน เป็นต้น อันเนื่องมาจากประเพณีเหล่านี้จะจัดขึ้นเฉพาะฤดูกาลช่วงใดช่วงหนึ่งในแต่ละปี ทำให้การทำบุญในประเพณีดังกล่าวในแต่ละปีจะมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น 3. บทโภชนทานุโมทนาคาถา เป็นถ้อยคำภาษาบาลีที่ปรากฏอยู่ในโภชนทานสูตร ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายเช่นกัน (พระไตรปิฎก เล่ม 22 ข้อ 37 หน้า 36-37) นิยมสวดในงานทำบุญอายุทำบุญวันเกิด เพื่ออวยพรให้เจ้าของวันเกิดมีความสุข มีอายุยืน 4. บทอัครคัมปสาทสูตรคาถา เป็นบทบาลีในปสาทสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 21 ข้อ 34 หน้า 34-35) เป็นบทอนุโมทนาเมื่อใช้ในพิธีถวายทานทั่ว ๆ ไป เนื้อหาในบทสวดพรรณนาถึงทายกทายิกาผู้มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอันเลิศ และได้ถวายทานแก่บุคคลผู้เป็นเลิศในโลก แม้เมื่อไปอุบัติในมนุษยโลกหรือเทวโลกก็ย่อมได้รับความสุขและเจริญด้วยสมบัติชั้นเลิศที่ได้สั่งสมไว้ 5. บทวิหารทานคาถา (พระไตรปิฎก เล่ม 7 ข้อ 198-203 หน้า 54-56) บทนี้เดิมที่เกี่ยวข้องกับราชคหเศรษฐีผู้ได้ถวายเสนาสนวิหารแก่พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสบทอนุโมทนานี้แก่เศรษฐี ต่อมาพระสงฆ์ไทย

ได้ใช้บทอนุโมทนานี้สวดในพิธีที่เกี่ยวข้องกับการถวายเสนาสนะคือที่อยู่อาศัยต่างๆ แก่พระสงฆ์ เช่น กุฏิ วิหาร เป็นต้น 6. บทเทวดาทิสตักขิณานุโมทนาคาถาเป็นคาถาในปาฏิลิกามิยสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 196-174 หน้า 149-153) พระสงฆ์ใช้สวดในงานพิธีทำบุญบ้านเพื่อประกาศส่วนบุญให้เทวดาประจำบ้านและที่สถิตย์อยู่บริเวณใกล้เคียงได้รับทราบและอนุโมทนาบุญ อีกทั้งยังเป็นการขอให้เทวดาเหล่านั้นได้เมตตาอนุเคราะห์เจ้าของบ้านที่เป็นเจ้าภาพด้วย และ 7. บทยานทานานุโมทนาคาถา ใช้สวดเมื่อมีการถวายยานพาหนะต่างๆ เช่น เรือ รถ เป็นต้น เนื้อหาในบทอนุโมทนานี้กล่าวถึงผู้ถวายยานพาหนะที่ถือได้ว่าเป็นผู้ให้ความสุข (แก่ผู้รับ) ดังนั้นผู้ให้ก็จะเป็นผู้ได้รับความสุขด้วยคามมีอายุยืนมีเกียรติยศ

ส่วนบทอนุโมทนาในพิธีอวมงคลมี 2 บท ได้แก่ บทติโรกฐทกัณทกถา และบทอาทิสตตคาถา ซึ่งมีที่มาจากเรื่องติโรกฐทเพตวัตถุ ในคัมภีร์ขุททกนิกาย (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 90 หน้า 124-125) และอาทิสสูตร ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย (พระไตรปิฎก เล่ม 22 ข้อ 41 หน้า 40-41) บทอนุโมทนาทั้งสองแสดงว่าการอุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงลับเป็นคุณธรรมหรือหน้าที่ของญาติ ที่เรียกว่า ญาติธรรม ซึ่งผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จำเป็นต้องกระทำเพื่ออุทิศถึงผู้วายชนม์ ผลบุญที่อุทิศจะส่งผลให้ผู้ทำได้รับความสุขในกายภาคหน้า

ส่วนบทกรวดน้ำคือบทประพันธ์ภาษาบาลีที่ใช้สวดในการอุทิศส่วนบุญในพิธี ผู้อุทิศบุญจะหลั่งน้ำพร้อมกับท่องบทกรวดน้ำเพื่อแสดงเจตนาก่อนอุทิศแก่บุคคลผู้ล่วงลับผู้ที่เป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ มิตรสหาย เจ้ากรรมนายเวร ตลอดจนสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในสุคติภพและทุคติภพ บทกรวดน้ำขนาดยาว เช่น บทอุทิสสนาธิฐฐาน ยังมีสาระแสดงความปรารถนาบรรลุมรรคผลทางพระพุทธศาสนาและเป็นผู้มีสติปัญญาในการกำจัดกิเลสตัณหาในภพที่ตนจะได้ไปอุบัติในภพหน้า บทกรวดน้ำที่ชาวพุทธรู้จักดีที่สุดเป็นบทกรวดน้ำแบบย่อ มีคำสวดบาลีเพียงสั้น ๆ

คือ “อิหฺม โณ ญาตินิ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย”¹² บทนี้เป็นคำบาลีที่ปรากฏอยู่ในติโรกฐทกัณฑ์และติโรกฐทเบตวัตถุ ในคัมภีร์ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก ที่มาของบทนี้เกิดขึ้นจากพระเจ้าพิมพิสารทรงหลั่งน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติของพระองค์ที่เกิดเป็นเปรต ซึ่งในอรรถกถาได้เล่าว่า “ราชา ทกฺขิโณทกํ เทนโต อิหฺม โณ ญาตินิ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโยติ อุทฺทสิฯ พระราชาทรงถวายน้ำทักษิโณทกพลางอุทิศส่วนบุญว่า ขอให้ผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติๆ ของเราเถิด ฯ” (พระมหาอุทิศสิริวรรณ, 2536, หน้า 60-61) ในปัจจุบันบทกรวดน้ำยังคงเป็นที่นิยมใช้สวดเพื่ออุทิศส่วนบุญหรือเพื่อตั้งความปรารถนาในโอกาสต่าง ๆ เช่น เมื่อมีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น หรือหลังจากตักบาตรพระสงฆ์เสร็จแล้ว เป็นต้น¹³ บทกรวดน้ำสะท้อนความคิดเรื่องการอุทิศบุญในประเพณีไทย เพราะเป็นการแสดงเจตนาเพื่อจะอุทิศบุญของคนไทย ตลอดจนความเชื่อที่เกี่ยวข้อง เช่น พรโลก เทวดา เจ้ากรรมนายเวร เป็นต้น

3.2 คำอธิบายของพระอาจารย์ร่วมสมัย

คำอธิบายของพระอาจารย์ร่วมสมัยในที่นี้หมายถึง คำสอนและความเห็นในเรื่องการอุทิศบุญของพระภิกษุซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 เป็นผู้ได้ศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนตามแนวทางของท่าน เป็นพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลทางความคิดต่อพุทธศาสนิกชนไทย ผู้วิจัยได้คัดเลือกคำสอนและทัศนะเรื่องการอุทิศบุญของพระอาจารย์ร่วมสมัยดังกล่าวไว้ 8 รูป โดยจะศึกษาวิเคราะห์จากหนังสือ, บทความ, หรือคำเทศนาต่าง ๆ ของท่าน

¹² เดิมทีข้อความบาลีในพระไตรปิฎกเป็น “อิหฺม โว” แต่ในอรรถกถาได้ขยายความเป็น “อิหฺม เม” และบางที่อาจสวดเป็น “อิหฺม โณ ญาตินิ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย” ก็มี

¹³ ชาวพุทธบางคนอาจอุทิศบุญเป็นภาษาไทย แต่บทกรวดน้ำภาษาบาลีก็ยังคงมีความสำคัญ เห็นได้จากในบทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น หรือหนังสือสวดมนต์ฉบับต่าง ๆ จะพบบทกรวดน้ำภาษาบาลีที่ยังใช้สวดเพื่ออุทิศส่วนบุญอยู่เป็นจำนวนมาก ในการสวดมนต์ทำวัตรร่วมกัน ชาวพุทธยังคงอุทิศบุญโดยใช้บทกรวดน้ำภาษาบาลีอยู่

เหล่านั้น ซึ่งจากลักษณะการสอนและแนวทางปฏิบัติของท่านเหล่านั้นสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

กลุ่มที่อธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา มี 3 ได้แก่

1. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ)
2. พระสมภพ โชติปญฺโญ
3. พระไพศาล วิสาโล

กลุ่มที่อธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา มี 3 รูป ได้แก่

1. พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร)
2. พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)
3. พระไชยบูลย์ ธมฺมชโย

กลุ่มที่ไม่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญ มี 2 รูป ได้แก่

1. พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ)
2. พระคัมภีร์ โสฺถิธฺโร

เนื่องจากคำอธิบายของพระอาจารย์ร่วมสมัยแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอยู่หลายส่วน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องกล่าวถึงคำอธิบายของพระอาจารย์ทั้ง 8 รูป ไปทีละกลุ่ม เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาเปรียบเทียบคำอธิบายในแต่ละกลุ่ม

3.2.1 กลุ่มที่อธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา

รูปแรก ได้แก่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ถือได้ว่าเป็นผู้พระสงฆ์ไทยที่มีความรู้ด้านคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาสายเถรวาทบาลี โดยเฉพาะพระไตรปิฎก รวมไปถึงตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนาอื่นๆ (พระมหาญาณวฑฺฒน์ ฐิตวฑฺฒโน, 2557, หน้า 4) พระสมภพ โชติปญฺโญ เป็นพระสงฆ์ผู้รู้ภาษาต่างๆ เช่น ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ และยังคงศึกษาพระไตรปิฎก

มาตั้งแต่ท่านยังอยู่ในเพศฆราวาส จึงเป็นที่แน่ชัดว่าเทศนาหรือคำสอนของท่านส่วนใหญ่เป็นการอิงคำอธิบายต่าง ๆ จากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นหลัก (พระมหาสุริยัน จันทนาโม, 2549, หน้า 2-3) ส่วนพระไพศาล วิสาโล ก็นับได้ว่าเป็นผู้ที่อธิบายหลักธรรมและมีผลงานหนังสือธรรมะซึ่งเขียนตามแนวคำอธิบายจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ดังตัวอย่างเช่นหนังสือชื่อ “ฉลาดทำบุญ” (พระชาย วรธมโม และ พระไพศาล วิสาโล, 2547) เป็นหนังสือที่ท่านแสดงทัศนะเกี่ยวกับ “บุญ” ตามหลักที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ข้างต้นมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในคำอธิบาย

พระภิกษุทั้ง 3 รูปเห็นพ้องต้องกันหลายประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญ เริ่มต้นจากทัศนะในการให้ความหมายและวิธีการทำบุญ กล่าวคือ “บุญ” เป็นสิ่งที่มีพื้นฐานมาจากความดีงาม ส่วนวิธีทำบุญนั้นตามหลักพระไตรปิฎกและอรรถกถาไม่ใช่มีเพียงแค่การให้ทานเท่านั้น การทำบุญด้วยบุญกิริยาวัตถุอื่นๆ ก็เป็นการสั่งสมบุญเช่นกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555, หน้า 3), (พระสมภพ โชติปญฺโญ, 2559, ออนไลน์), (พระชาย วรธมโม และ พระไพศาล วิสาโล, 2547, หน้า 18-22) การอุทิศบุญจึงไม่จำเป็นต้องอุทิศด้วยให้ทานเสมอไป แต่สามารถอุทิศให้แก่ผู้อื่นด้วยบุญกิริยาวัตถุนอกเหนือจากทานมัยได้นอกจากนี้ ยังเห็นว่าการอุทิศบุญที่อุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้วจะต้องเป็นการอุทิศให้แก่ญาติที่บังเกิดในภพภูมิที่สามารถอนุโมทนาส่วนบุญได้เท่านั้น ผู้รับจึงจะได้ส่วนบุญ ถ้าผู้รับอุบัติอยู่ในภูมิที่ไม่สามารถจะอนุโมทนายินดีได้ ภพภูมินั้นถือว่าเป็นฐานะที่ส่วนบุญไม่อาจสำเร็จแก่ผู้รับได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556ข: ออนไลน์), (พระสมภพ โชติปญฺโญ, 2559, ออนไลน์), (พระไพศาล วิสาโล, 2556, ออนไลน์)

คำอธิบายในกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นว่าการอุทิศบุญเป็นการปฏิบัติตามหลักญาติธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในเรื่องติโรกฐนเปตวัตถุที่อธิบายว่าการอุทิศส่วนบุญให้ญาติผู้ล่วงลับถือเป็นความกตัญญูกตเวที อย่างไรก็ดี พระสมภพ โชติปญฺโญและพระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงการอุทิศบุญให้แก่บุคคลอื่นซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความ

เกี่ยวข้องกันในฐานะญาติ เช่น อุทิศให้แก่ ครูอุปัชฌาย์อาจารย์, เทวดา, พระอาทิตย์, พระจันทร์, ศัตรู คู่อาฆาต, และสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น (พระสมภพ โชติปัญโญ, 2555, ออนไลน์), (พระไพศาล วิสาโล, 2558, ออนไลน์) การอธิบายขยายความ เช่นนี้สอดคล้องกับคัมภีร์มั่งคลัดทิปนีและอิงกับเนื้อหาของบทกรวดน้ำที่ใช้สวดในการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น ซึ่งกล่าวถึงฐานะของสัตว์ไว้อย่างกว้างขวาง ส่วนที่ประเด็นเรื่องการหลั่งน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญมีอาจารย์ไพศาล วิสาโล เพียงรูปเดียวที่อธิบายไว้ว่า การหลั่งน้ำเป็นเพียงพิธีกรรมในประเพณีเพื่อให้ผู้อุทิศบุญมีใจสงบ และแน่วแน่เมื่อจะอุทิศส่วนบุญที่ตนทำให้แก่ผู้อื่น การอุทิศบุญจึงไม่จำเป็นต้องหลั่งน้ำเสมอไป ดังนี้

เมื่อสวดบทกรวดน้ำแล้ว น้อมใจตามบทสวดก็ถือว่า
เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องกรวดน้ำตาม เพราะสิ่งสำคัญคือ
ใจที่มุ่งอุทิศบุญกุศลให้ ส่วนการกรวดน้ำนั้นเป็นเพียงพิธีกรรม
หรือเครื่องมือสำหรับน้อมใจอุทิศบุญกุศลให้แก่สรรพสัตว์ เมื่อ
ได้ทำระหว่างสวดแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องกรวดน้ำอีก (พระไพศาล
วิสาโล, 2556, ออนไลน์)

ทัศนะและคำอธิบายต่าง ๆ ของพระอาจารย์ร่วมสมัยทั้ง 3 รูปสอดคล้องและอธิบายโดยยึดหลักในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ท่านเห็นว่าบุญนั้นมีวิธีทำที่ไม่ใช่เพียงการไหว้ตถุเป็นทานเท่านั้น แต่บุญสามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งหากพิจารณาดูแล้วคำอธิบายเช่นนี้ตรงตามหลักบุญกิริยาวัตถุสูตร ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สุตตันตปิฎก (พระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 126 หน้า 187-189) ส่วนเรื่องฐานะของสัตว์ที่จะได้รับส่วนบุญปรากฏอยู่ในชาดุสโสณสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 24 ข้อ 166 หน้า 243-246) รวมถึงคัมภีร์เปตวัตถุหลายเรื่อง เพราะในคัมภีร์นี้ได้เล่าถึงส่วนบุญเมื่อสำเร็จแก่เปรตก็มักจะสำเร็จต่อเมื่อเปรตเหล่านั้นได้อนุโมทนาส่วนบุญทั้งสิ้น ในขณะที่คดีเรื่องการหลั่งน้ำแม้จะพบว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงเคยหลั่งน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตที่เคยเกิดเป็นพระประยูรญาติของพระองค์ก็ตาม แต่ข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการอุทิศบุญทั้งในวรรณคดีพระไตรปิฎกหรืออรรถกถา

ก็ไม่ได้รับรองว่าการหลังน้ำเป็นเหตุปัจจัยสำคัญต่อการอุทิศบุญแต่อย่างใด

3.2.2 กลุ่มที่อธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา

คำสอนของพระอาจารย์ทั้ง 3 รูปที่จะกล่าวถึงนี้อธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญตามแนวพระไตรปิฎกและอรรถกถา และในแบบเฉพาะของท่านเองด้วย ทั้งนี้เพราะพระอาจารย์ทั้ง 3 รูปนี้อาศัยประสบการณ์ทางจิตที่ท่านได้ฝึกฝนเรียนรู้การปฏิบัติธรรมมาตลอดชีวิตของท่านมาใช้เป็นหลักในการอธิบายขยายความพระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร) หรือหลวงพ่อกฤษณิ์สิงดำ เป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงในเรื่องการสอนวิปัสสนากรรมฐาน มีอุบายและวิธีต่าง ๆ ที่ใช้เผยแผ่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงแก่นแท้ของธรรมะได้อย่างแยบยล (พระอธิการพรชัย วิชชโย (บุญมา), 2555, หน้า ข และ 2) รูปที่ 2 คือ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “หลวงพ่ोजรัญ วัดอัมพวัน” เป็นพระวิปัสสนาจารย์อีกรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานเช่นกัน (Kapook, 2559, ออนไลน์) ตามประวัติท่านเคยศึกษาสมณธรรมฐานกับพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ หลังจากนั้นจึงได้ไปศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับพระราชสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ) ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทั้งยังได้ศึกษาพระอภิธรรมกับอาจารย์เตชิน ชาวพม่า ที่วัดระฆังโฆสิตารามด้วย (TNN ช่อง16, 2559, ออนไลน์) รูปที่ 3 คือ พระไชยบูลย์ ธมฺมชโย ซึ่งท่านนี้เป็นพระภิกษุที่ได้ศึกษาวิชากรรมฐานที่มีชื่อเฉพาะว่า “วิชาธรรมกาย” ซึ่งพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) เป็นผู้คิดค้นขึ้น มีลักษณะเป็นการฝึกกรรมฐานในแบบเฉพาะของตน ๆ ตามแนวทางของหลักสติปัฏฐานสี่ และใช้คำบริกรรมว่า “สมมา อรหิ” ไว้ในใจ (ฉลวย สมบัติสุข, 2545, หน้า 4) ในปีพ.ศ. 2513 เมื่อท่านได้ริเริ่มก่อตั้งวัดพระธรรมกายขึ้นและได้อาศัยสถานที่นั้นในการอบรมสั่งสอนวิชาธรรมกายดังกล่าวก่อนให้แก่วิชาญาคูขี้หอมของท่านในเวลาต่อมา (วัดพระธรรมกาย, 2557, หน้า 19) ในการอธิบาย ผู้วิจัยจะขอลำถึงแนวคิดที่เห็นว่าแตกต่างออกไปจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา เท่านั้น

หนังสือหรือผลงานคำเทศนาต่างของพระราชพรหมยาน ทำให้ทราบว่
แม้ท่านจะอธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญตามแนวพระไตรปิฎกและอรรถกถาอยู่
บางส่วนก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่ท่านอธิบายแตกต่างออกไปจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา
อย่างเห็นได้ชัดด้วยประสบการณ์ส่วนตัวที่เกิดจากการปฏิบัติทางธรรมในแบบของ
ท่าน ที่สำคัญคือการอุทิศส่วนบุญให้แก่หมู่สัตว์พิเศษซึ่งท่านเรียกว่า “สัมภเวสี”
ซึ่งท่านอธิบายว่า “สัมภเวสี แปลว่า ผีที่ต้องแสวงหาที่เกิด คือตายเมื่อยังไม่ถึง
กำหนดอายุขัย เป็นการตายเพราะอกุศลบางอย่างเข้ามาตัดรอนชีวิต ที่พวกชาวบ้าน
เรียกว่า ผีตายโหง นั้นเอง พวกนี้ตายแล้วยังไม่เสวยผลความดีหรือความชั่ว คือ
ยังไม่ไปนรกหรือสวรรค์ ต้องรอจนกว่าจะสิ้นอายุขัยจึงจะได้รับผล การตายประเภท
นี้ถ้าพบท่านผู้รู้จริงๆท่านยังยั้งไม่ให้ตายได้” (พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุสี
สิงดำ), 2554, หน้า 361)

คำอธิบายทำให้เข้าใจได้ว่าสัมภเวสีที่กล่าวถึงอยู่นี้คงหมายถึงหมู่สัตว์
ในภพภูมิหนึ่งซึ่งเคยเป็นมนุษย์และเสียชีวิตก่อนกำหนดอายุขัย แต่เมื่อตายแล้วยัง
ไม่อาจเกิดในภพใหม่ของตนได้เพราะวิบากกรรมเก่าเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ยังไม่หมด
ไปจึงต้องรอคอยให้ถึงเวลาสิ้นอายุขัยจึงจะสามารถรับผลบุญ (คือไปเกิดในสุคติ)
หรือผลบาปที่ตนเคยก่อไว้ (คือไปเกิดในทุคติ) ได้ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้แตกต่าง
จากสัมภเวสีในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงในกรณียเมตตสูตร ซึ่งหมายถึง สัตว์ผู้แสวงหา
ที่เกิด (พระไตรปิฎก (บาลี) เล่ม 25 ข้อ 10 หน้า 13-14) ซึ่งคัมภีร์อรรถกถาชื่อ
ปรมัตถโชติกา ขยายความไว้ว่า

สมภวเมสนตฺติ สมภเวสีฯ อปฺปหีนภวสโยชนตฺตา อายตฺติ
มปิ สมภวํ เสนตํ เสกขปุณฺณชฺชานเมตํ อธิวณํฯ

สัตว์เหล่าใดแสวงหาที่เกิด เหตุนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า
สัมภเวสี คำนี้เป็นชื่อของพระเสขะและปุณฺณทั้งหลาย ที่กำลัง
แสวงหาที่เกิด แม้ในอนาคต เพราะภวสโยชนยังไม่สิ้นฯ
(ปรมัตถโชติกาอรรถกถา หน้า 341)

สัมภเวสีในที่นี้เป็นชื่อเรียกที่หมายถึง สรรพสัตว์ทุก ๆ ภพภูมิ คือทั้งในสุคติและทุคติที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด อันได้แก่บุุณและพระเสขะบุคคลระดับต่างๆ หรือแม้กระทั่งสัตว์ในครรภ์และในไข่ที่ยังอยู่ระหว่างจะเกิดด้วย ซึ่งความหมายดังกล่าวไว้นี้รวบรวมไว้ในหนังสือพจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559, หน้า 291) จะเห็นได้ว่า สัมภเวสีในพระไตรปิฎกและอรรถกถานั้นเป็นคนละอย่างกับ สัมภเวสี ตามคำสอนของพระราชพรหมยาน ซึ่งเห็นว่าสัมภเวสีคือสัตว์ที่ตายก่อนกำหนดอายุขัยและจะต้องเที่ยวขอส่วนบุญเพื่อรอคอยการเกิดในภพภูมิใหม่ ด้วยเหตุนี้ การอุทิศส่วนบุญให้แก่สัมภเวสีตามคำอธิบายของท่านจึงมีวิธีต่างออกไปการอุทิศส่วนบุญโดยปกติทั่วไป ท่านเห็นว่าหากจะอุทิศส่วนบุญให้แก่สัมภเวสีได้จะต้องกระทำด้วยวิธีดังต่อไปนี้

สมมติว่าเราไปเกิดเป็นสัมภเวสี พอตายไปแล้วไม่ต้องทำบุญมาก ทำบุญให้ได้ซัดๆ หาอาหารชนิดที่ไม่มีบาป อย่าทุบ แม้แต่ไข่สัก 1 ฟอง เอาผ้าไตรมา 1 ไตร เอาพระพุทธรูปมา 1 องค์ นิมนต์พระมารับสังฆทานที่บ้าน ทำเจี๊ยก ๆ อย่ามีเหล้า ยาปลาปิ้ง เมื่อทำบุญเสร็จก็อุทิศส่วนกุศลให้เฉพาะคนที่ตายไม่ให้ใครทั้งหมด ถ้าทำอย่างนี้ ท่านพวกนี้จะมีความสุข ได้รับผลบุญทันที มีความผ่องใส มีความอímเอิบ เมื่อเข้าถึงอายุขัยเมื่อใดพวกนี้จะไปถึงด้านของสวรรค์ก่อน (พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงคำ), 2554, หน้า 251)

คำอธิบายเรื่องการอุทิศบุญให้แก่สัมภเวสีของพระราชพรหมยานแสดงให้เห็นว่าการทำบุญให้แก่สัมภเวสีต้องเป็นบุญพิเศษที่ไม่มีการเบียดเบียนสัตว์อื่น ทานที่ถวายต้องไม่ประกอบด้วยสัตว์ที่ถูกฆ่าหรือแม้กระทั่งฟองไข่ก็ไม่ได้ ทั้งยังต้องงดเว้นอบายมุขต่างๆ เช่น เครื่องดื่มมีเมา แสดงว่าสัมภเวสีตามที่พระราชพรหมยานกล่าวถึงจำเป็นต้องได้รับบุญที่มีคุณภาพดีเพื่อเป็นทุนสะสมไปเกิดในสุคติภูมิ จึงทำให้การอุทิศให้แก่สัมภเวสีจำเป็นต้องเป็นบุญที่ไม่มีบาปจากการ

เบียดเบียนสัตว์อื่นแบบแฝง นอกจากนี้ พระราชพรหมยานยังกล่าวถึง “สำนักพระยายมราช” ซึ่งเป็นสถานที่รองรับคนที่เสียชีวิตและรอคอยการตัดสินโทษให้ต้องตกนรก ผู้ที่ไปเกิดรออยู่ในสำนักพระยายมราชนั้นสามารถรับส่วนบุญที่ญาติอุทิศจากโลกมนุษย์ได้ตลอดเวลา แต่หากได้รับการตัดสินจากพระยายมราชให้ตกนรกแล้วจะไม่สามารถรับส่วนบุญได้ (พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร), 2544, หน้า 203)

ส่วนพระธรรมสิงหบุราจารย์ ถือเป็นพระภิกษุร่วมสมัยอีกรูปหนึ่งเพื่ออธิบายคติเรื่องการอุทิศบุญตามประสบการณ์ของท่าน แม้ท่านจะแสดงทัศนะว่าหมู่สัตว์ที่จะได้รับส่วนบุญจะต้องอยู่ในภพภูมิที่สามารถรับได้และจะต้องอนุโมทนาส่วนบุญได้เท่านั้น (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม), 2558, ออนไลน์) แต่ก็มียุทธะละเอียดบางอย่างที่แตกต่างออกไป ท่านให้ความสำคัญกับการอุทิศส่วนบุญแก่ญาติซึ่งร่วมสายโลหิตเดียวกัน ญาติเหล่านั้นจะได้รับส่วนบุญทุกเมื่อแม้ว่าจะต้องไปอยู่ภพภูมิที่ไม่สามารถรับได้ก็ตาม (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม), 2558, ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม หากญาติดังกล่าวที่เสียชีวิตด้วยการกระทำอัตวินิบาต ญาติเหล่านั้นจะไม่ได้รับส่วนบุญที่อุทิศให้แม้จะบังเกิดอยู่ในภพภูมิที่พอจะรับบุญได้ก็ตาม (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม), 2558, ออนไลน์) นอกจากนี้ ท่านยังสอนให้อุทิศบุญแก่เจ้ากรรมนายเวรด้วย เจ้ากรรมนายเวรในที่นี้ก็คือผู้ที่เคยจองเวรต่อกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตชาติ และในปัจจุบันชาติก็ยังติดตามคอยส่งผลให้คู่เวรของตนได้ความทุกข์หรือความเดือดร้อนกายใจอยู่ เช่น การทำให้เจ็บป่วย, หรือการทำให้ประสบอุบัติเหตุต่างๆ เป็นต้น แต่หากเจ้ากรรมนายเวรได้รับส่วนบุญจากบุคคลผู้เป็นคู่เวรกันอุทิศให้ก็จะเลิกอาฆาตพยาบาทต่อกัน (สุชาดา วสุธาร, 2553, หน้า 45-46) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งคือคำอธิบายที่หลวงพ่ोजรัญได้กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งซึ่งได้รับคำแนะนำจากท่านให้สวดมนต์และเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บุตรชายที่กำลังป่วยหนัก ต่อมาไม่นานเมื่อบุตรชายคนดังกล่าวหายป่วย ท่านจึงอธิบายว่าการแคล้วคลาดปลอดภัยจากโรคร้ายในครั้งนั้นเป็นเพราะผลที่เกิดจากบุตรชาย

ได้รับส่วนบุญที่พ่อแม่อุทิศให้ (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม), ม.ป.ป., ออนไลน์) ดังนั้น ในทัศนะของท่าน เจ้ากรรมนายเวรสามารถบันดาลโทษหรือภัยต่าง ๆ ให้แก่ผู้เป็นคู่เวรของตนได้ การอุทิศบุญให้แก่เจ้ากรรมนายเวรก็เพื่อให้การผูกเวรนั้นทุเลาเบาบาง ทำให้คู่เวรละคลายความโกรธ ไม่จองล้างจองผลาญผู้นั้นอีกต่อไป

ส่วนพระไชยบูลย์ ธมฺมชโย อธิบายว่าการอุทิศส่วนบุญจะสำเร็จแก่ญาติในภพภูมิที่สามารถรับได้เท่านั้น หากญาติอุบัติในภูมิอื่นได้แก่มหานรกทั้ง 8 ขุม ส่วนบุญที่อุทิศก็ไม่อาจสำเร็จแก่ญาติผู้ล่วงลับได้ (พระไชยบูลย์ ธมฺมชโย, 2558, ออนไลน์) ยกเว้นผู้อุทิศได้ฝึกฝนเรียนรู้ให้เข้าถึง “วิชชาธรรมกาย” จึงจะสามารถอุทิศให้แก่คนเหล่านั้นได้ (พระไชยบูลย์ ธมฺมชโย, 2558, ออนไลน์) จากทัศนะเช่นนี้ของท่านทำให้เข้าใจได้ว่าท่านยอมรับว่าการอุทิศบุญทั่วไปนั้นไม่สามารถถึงบุคคลในมหานรกได้ ยิ่งไปกว่านั้นพระไชยบูลย์ยังกล่าวถึง “ยมโลก” ไว้ในหนังสือชื่อ “ตายแล้วไปไหน ภาคหฤคิ” ข้อความในหนังสือมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ของผู้ที่เสียชีวิตแล้วและต้องตกอยู่ในยมโลกว่า

คุณยายอายุสั้น ตกเลือดเพราะกรรมที่เคยทำยาทำแท้ง
มาให้งูตายที่อยากทำแท้งกินมาส่งผล ตายแล้วก็ไปอยู่ในยมโลก
ของมหานรกขุม ๑ ด้วยกรรมที่ทำแท้ง แต่ลูกไม่ตายจึงไม่ได้ไป
อยู่มหานรก กำลังโดนเจ้าหน้าที่บังคับให้กินยา ซึ่งเมื่อกินเข้าไป
แล้วก็เลือดไหลออกมาท่วมเต็มไปหมดทั้งบ่อ จนตัวเองสลัก
น้ำเลือดอยู่ในนั้นจนตายแล้วเกิดใหม่มาโดนซ้ำๆอีก ทุกข์ทรมาน
มาก ได้รับบุญที่อุทิศไปให้แล้ว ก็ได้รับลดหย่อนผ่อนโทษลงมา
แต่ยังไม่หมดกรรม (พระครูธรรมธรไพฑูริย์ ธมฺมวิบูล, 2552,
หน้า 72-73)

หนังสือของพระไชยบูลย์ เล่มนี้ได้แบ่งประเภทของยมโลกในมหานรกทั้ง 8 ไว้ชัดเจนทุก ๆ ขุม อันแสดงให้เห็นว่ายมโลกนั้นไม่ได้มีเพียงยมโลกเดียว

เท่านั้น จากข้อความที่พบดูเหมือนว่ายมโลกที่ท่านกล่าวถึงนี้มีลักษณะเป็นสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งมีไว้สำหรับรองรับหมู่สัตว์ที่จะถูกตัดสินว่าต้องตกนรกหรือไม่ แต่ถ้าญาติอุทิศส่วนบุญจากมนุษย์โลกให้ไปในขณะที่สัตว์เหล่านั้นยังคงอยุ่ในยมโลก เขาก็จะได้รับส่วนบุญและมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายไม่ต้องรับทุกขเวทนาในมหานรกหรืออาจจุดไปอุบัติในภพภูมิที่ดีกว่ามหานรก (พระครูธรรมธรไพฑูรย์ ธรรมวิบูล, 2552, หน้า 28)

คำว่า “ยมโลก”¹⁴ ที่กล่าวถึงนี้มีที่ใช้ในพระไตรปิฎกหมายถึง “เปรตวิสัย” ดังที่ปรากฏในเรื่องปัญจปุตตชาดกเปตวัตถุที่นางเปรตตนได้สนทนากับพระภิกษุรูปหนึ่งและได้กล่าวถึงยมโลกไว้ มีใจความดังนี้ว่า

หญิงเปรตนั้นตอบ (พระเถระ) ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกคติ เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามก
จึงต้องจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เวลาเข้าคลอดบุตร 5 คน เวลาเย็น
อีก 5 คน แล้วกินลูกเหล่านั้นหมด ถึงบุตร 10 คนเหล่านั้น ก็ยัง
ไม่อาจบรรเทาความหิวของดิฉัน หัวใจของดิฉันร่ำร้อนอยู่เป็น
นิจเพราะความหิว ดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม ขอท่านจงดูดิฉัน
ผู้ถึงความพินาศเช่นนี้เถิด (พระไตรปิฎก เล่ม 26 ข้อ 91
หน้า 125).

¹⁴ หากเป็น “ยมโลก” หรือ “ยมปุระ” ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ จะหมายถึง โลกของพระยม ซึ่งถือว่าพระยมเป็นมนุษย์คนแรกที่ได้ถึงแก่ความตาย ต่อมาในคัมภีร์ปุราณะซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นหลังพระเวท พระยมได้กลายเป็นตุลาการตัดสินผู้ตายให้ขึ้นสวรรค์หรือตกนรกไปตามผลกรรมดีชั่วของตน ดูเพิ่มเติมในหนังสือ “เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือวิทยานิพนธ์เรื่อง “พระยมในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และไทย” ของ อัญชลี จิตรสุนทร

ตายนัยของพระไตรปิฎก การที่ผู้วายชนม์หรือผู้ที่ละโลกนี้ไปสู่ยมโลกจึงเท่ากับการไปอุบัติในอัฐภพของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากยมโลกตามคำอธิบายของพระไชยบุลย์ อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่า “ยมโลก” ที่พระไชยบุลย์ กล่าวถึงนี้ กับ “สำนักพยายมราช” ที่พระราชพรหมยาน อธิบายไว้มีลักษณะเป็นสถานที่ที่ผู้วายชนม์ไปเกิดเพื่อรอรับการตัดสินโทษเหมือนกัน

3.2.3 กลุ่มที่ไม่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญ

พระอาจารย์ร่วมสมัย 2 รูปในที่นี้ได้แก่ พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) หรือท่านพุทธทาส และพระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล พระธรรมโกศาจารย์ ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระสงฆ์ที่สามารถยกหลักคำสอนในพระพุทธรศาสนาิกายเถรวาทให้สามารถเข้ากันได้กับคติเหตุผลนิยมทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ทำให้บุคคลทั่ว ๆ ไปเข้าถึงคำสอนของพระพุทธองค์ได้ (ปีเตอร์ เอ. แจ็คสัน, 2556, คำนิยม) เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ท่านพุทธทาสมีผลงานหนังสือมากมาย อาทิ หนังสือชื่อ “การฝึกจิต การพัฒนาจิตเพื่อละกิเลส” (พุทธทาสภิกขุ, 2537), “ความหลุดพ้น” (พุทธทาสภิกขุ, 2549), หรือ “จุดหมายของการบวช” (พุทธทาสภิกขุ, 2549) เป็นต้น ท่านพุทธทาสนับเป็นพระภิกษุนักปฏิรูปหัวก้าวหน้าของสังคมและมีลักษณะคำสอนที่เป็นไปในเชิงของการตีความคำสอนในพระพุทธรศาสนาิกายเถรวาทตามแนวทางใหม่ (มงคล เดชนครินทร์, 2549, หน้า 36) ผลงานต่างๆทั้งการอธิบายและการตีความของท่านทำให้เข้าใจว่าท่านเป็นผู้ที่เน้นการสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาโดยให้ความสำคัญในแง่ของความหลุดพ้น (นิพพาน) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธรศาสนา (มงคล เดชนครินทร์, 2549, หน้า 37-38) ในขณะที่วิธีการสอนของพระคึกฤทธิ์จะมุ่งเน้นอธิบายหลักธรรมในพระพุทธรศาสนาที่ยึดเฉพาะคำอธิบายจากพระไตรปิฎกเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเทศน์คำเทศนาต่าง ๆ หรือผลงานหนังสือที่ท่านจัดทำขึ้นจะต้องเป็นคำสอน, คำอธิบายที่ปรากฏอยู่ในส่วนพระไตรปิฎกทั้งหมด อาทิ หนังสือ “พุทธวจน คู่มือพระโสดาบัน” (มูลนิธิตุทธโฆษณ์, 2556) หรือหนังสือ “พุทธวจน เจริญฉานวิชา” (มูลนิธิตุทธโฆษณ์, 2556) เป็นต้น

ท่านทั้งสองมองว่าวิธีทำบุญนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นการให้ทานเสมอไป แต่สามารถกระทำได้หลายวิธี พระธรรมโกศาจารย์อธิบายถึงแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญว่าคตินี้เดิมทีเป็นความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ที่มีมาก่อนพระพุทธศาสนา จะกำเนิดขึ้น และเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงให้ความสำคัญ ท่านจึงมองว่าการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับในพระพุทธศาสนานั้นไม่มีอยู่จริง

(การอุทิศบุญ) มันมีอยู่ก่อนพุทธศาสนา พุทธศาสนา เกิดขึ้นในหมู่ชนที่เขาถือกันอยู่อย่างนี้ พระพุทธเจ้าจะไม่เสียเวลาไปทะเลาะกับคนพวกนี้ มีแต่สอนว่าการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายนั้นนะทำไปในลักษณะที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในโลก ดีกว่าจะเอาไปเผาไฟ จะเอาไปฆ่าบูชาญ จะเอาไปทำอะไร อย่างนั้นมันไม่มีประโยชน์ ให้มาทำชนิดที่เป็นประโยชน์ในโลก แล้วอุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว ทั้งที่มันไม่มีจริง แต่บุคคลนั้นมันคิดว่ามี มันรัก มันอดรักพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว ไม่ได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2560, ออนไลน์)

พระธรรมโกศาจารย์ยอมรับว่าไม่อาจรับรองผลของการอุทิศบุญให้แก่ผู้วายชนม์ว่าผู้ล่วงลับจะได้ส่วนบุญหรือไม่ วิธีการเช่นนี้เป็นเพียงกุศโลบายอย่างหนึ่ง ช่วยให้ญาติที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักคลายความทุกข์โศกและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการได้สละทรัพย์หรือวัตถุสิ่งของช่วยเหลือคนอื่น ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงปฏิเสธคติเรื่องการอุทิศบุญดั้งเดิมนี้ แต่ทรงถือว่าเป็นวิธีการสำหรับบุคคลที่ยังมีความยึดติดกับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เท่านั้น

ข้อนี้ไม่ได้สอนให้ยืนยันว่ามันไม่มีสัตว์ (ผู้รับส่วนบุญ) ชนิดนั้นหรือว่ามันมีสัตว์ชนิดนั้น บอกให้แต่เพียงว่าถ้าไฉ่ความรัก มันกลักรู้ในบุคคลที่ตายไปแล้วทำอย่างนั้นแหละ ทำอย่างนั้นแหละ (คืออุทิศส่วนบุญไปให้ผู้เขียน) มันบรรเทาความรัก

ความทุกข์ที่เกิดมาจากคนที่ตายไปแล้วได้ เป็นวิธีที่จะขจัดความโศกความสูญเสียเท่านั้นเอง มันไม่เกี่ยวกับความจริงก็ได้ (ไม่เกี่ยวว่าผู้ล่วงลับจะได้รับส่วนบุญหรือไม่-ผู้เขียน) แต่เกี่ยวกับความจริงตรงที่ว่าพอได้ทำแล้วมันหายโศก มันหายโศกเศร้าด้วยความยึดถือว่า มันได้ทำแล้ว มันได้ถึงแล้ว อย่างนี้เป็นความจริง (พุทธทาสภิกขุ, 2560, ออนไลน์)

พระธรรมโกศาจารย์ไม่ได้กล่าวถึงฐานะของสัตว์ที่จะได้รับส่วนบุญไว้แม้แต่ภพภูมิเดียว แม้ว่าตัวบททั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาจะมีข้อความปรากฏเป็นคำรับรองคติเรื่องการอุทิศบุญและฐานะของสัตว์ที่สามารถจะรับส่วนบุญได้ไว้แล้วก็ตาม ที่เป็นเช่นนั้นคงเพราะท่านเน้นอธิบายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยมุ่งเน้นไปที่ส่วนที่เป็นหลักธรรมสำคัญและการศึกษาปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ดังนั้นท่านจึงไม่ได้ให้ความสำคัญหรือมองว่าไม่จำเป็นจะต้องอธิบายถึงฐานะของสัตว์ที่จะได้รับส่วนบุญไว้ ในขณะที่พระคัมภีร์มุ่งเน้นไปที่คำสอนจากในพระไตรปิฎกเท่านั้น จึงไม่ให้ความสำคัญกับการอุทิศบุญซึ่งมีรายละเอียดส่วนใหญ่อยู่ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา เช่น คติเรื่องการหลั่งน้ำเพื่ออุทิศบุญไม่มีในพระพุทธศาสนาเพราะไม่ใช่พุทธวณะ เป็นเพียงคำอธิบายเพิ่มเติมของพระอรรถกถาจารย์ ดังนั้นการอุทิศบุญแก่สัตว์โลกในภพภูมิอื่นๆนอกจากเปรตจึงไม่อาจทำได้ (พระคัมภีร์ โสตถิลโล, 2559, ออนไลน์) ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะพระคัมภีร์อ้างอิงชาณูสโสนีสูตรซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงฐานะของสัตว์ไว้ว่ามีเพียงเปรตวิสัยภพภูมิเดียว

คำสอนของพระอาจารย์ร่วมสมัยทั้งสามกลุ่มสามารถสรุปในตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปคำอธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญของพระอาจารย์ร่วมสมัย

รายชื่อ	บุญที่ทำ			สถานะของผู้รับบุญจากการอุทิศ					การอนุโมทนาบุญของผู้รับ		คำสอนเพิ่มเติม
	ทาน		ไม่ใช่ทาน						จำเป็น	ไม่จำเป็น	
	พระสงฆ์	ไม่ใช่พระสงฆ์		ญาติ	เทวดา	มนุษย์	เปรต	สัตว์นรก			
1. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปยุตโต)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-
2. พระสมณภาพ โชติปัญโญ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-
3. พระไพศาล วิสาโล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	-
4. พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร หรือหลวงพ่อกุญชีสิงดำ)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓
5. พระธรรมสิงหนราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓
6. พระไชยบูลย์ ธมฺมชโย (หลวงพ่อดมฺมชโย)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
7. พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) หรือ ท่านพุทธทาส	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
8. พระคฤทธิโสทรธมฺมโก	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗

จากตารางข้างต้น เห็นได้ว่าพระอาจารย์ร่วมสมัยส่วนใหญ่ยังคงยึดถือแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญในวรรณคดีบาลีโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระไตรปิฎก กลุ่มที่ 2 อาจจะมีคำอธิบายบางอย่างที่แตกต่างอยู่บ้างแต่โดยหลักก็ยังคงอิงกับคำสอนเดิม กลุ่มที่ 3 ไม่ได้คัดค้านการอุทิศบุญเสียทีเดียว เพียงแต่เห็นว่าควรให้ความสำคัญกับคำสอนอื่น หากจะทำได้ เป็นการทำตามประเพณี ความแตกต่างในรายละเอียดสะท้อนความหลากหลายในเรื่องของความคิดความเชื่อเรื่องการรวदन้าของชาวพุทธในสังคมไทยซึ่งยึดถือคำสอนของพระอาจารย์เหล่านี้ ความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการยึดถือวรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาบาลี อันได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา รวมถึงคัมภีร์ชั้นหลังอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งพระอาจารย์ร่วมสมัยแต่ละกลุ่มเน้นแตกต่างกัน คือมีทั้งท่านที่ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติจากคัมภีร์เป็นหลัก และกลุ่มที่เน้นความรู้ความเข้าใจด้วยประสบการณ์ จากครูบาอาจารย์และวิธีปฏิบัติตามแบบเฉพาะของตน อันเป็นทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเห็นว่าถูกต้องสมควร

4. ความสำคัญของการอุทิศบุญในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทย

การที่พิธีอุทิศบุญยังคงเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทย ในสังคมปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าการอุทิศบุญนั้นยังเป็นการทำบุญที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะต่อตัวผู้กระทำ ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนถึงความคิดความเชื่อในทางศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจำแนกเป็น 3 ข้อ ได้แก่ การอุทิศบุญเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญกุศลตามประเพณี เป็นพิธีที่ชาวพุทธเชื่อว่าช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อมนุษย์ที่สามารถให้คนให้โทษได้ และเป็นการทำบุญที่ไม่จำกัดขอบเขตไม่มีประมาณ

ประการแรกคือ การอุทิศบุญเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญกุศลที่สำคัญในงานบุญทั้งงานมงคลและอวมงคล การอุทิศบุญจึงเป็นพิธีที่ญาติได้แสดงความกตัญญูทดแทนตาม “ญาติธรรม” ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับลูกหลานหรือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่กระทำให้แก่บุคคลในครอบครัวหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว การอุทิศบุญมุ่งกระทำแก่ญาติสายโลหิตผู้ล่วงลับก่อนเสมอ โดยเชื่อว่าส่วนบุญจะกลายเป็น

วัตถุสิ่งของหรือเครื่องใช้ที่จำเป็นแก่ญาติเหล่านั้น เช่น อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย เป็นต้น¹⁵ นอกเหนือจากประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีสำคัญของไทย มีพิธีที่เกี่ยวข้องกับการอุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษรวมอยู่ด้วยเสมอ อาทิ ประเพณีสงกรานต์, ประเพณีสารท เป็นต้น (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, หน้า 138-149) นอกจากญาติแล้ว คนไทยยังถือว่า บุคคลที่รักใคร่ เคารพนับถือ ก็สามารถนับเนื่องว่าเป็นญาติในความหมายนี้ได้ การอุทิศบุญจึงเป็นการแสดงออกถึงความระลึกถึงบุคคลผู้ล่วงลับที่มีมิตรสหาย หรือผู้ที่รู้จักมักคุ้นสามารถทำให้แก่กันได้

ประการที่สองคือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อมนุษยชาติ ชาวพุทธเชื่อว่าสามารถให้คุณให้โทษได้ ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และภูมิ 31 บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายที่ทำให้สภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข การอุทิศบุญจึงเป็นวิธีการที่มนุษย์ช่วยเหลืออีกบุคคลในอีกภพภูมิหนึ่งซึ่งอยู่ในสภาพที่ลำบากเดือดร้อนเพราะมีบุญกุศลไม่เพียงพอ ให้มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น บางครั้งทำให้เขาจิตปฏิสนธิในภพภูมิที่สูงขึ้น เรื่องราวในพระไตรปิฎกสะท้อนว่า สัตว์ที่ไปเกิดเป็นเปรตแสดงตนแก่พุทธสาวกและขอส่วนบุญเพื่อให้ตัวเองพ้นจากความลำบาก แม้แต่เทวดาที่มีบุญเพียงพอให้อยู่ในสภาพที่สุขสบายแล้วก็ยังต้องการบุญเพื่อให้ตนมีสถานะที่ดีกว่าเดิม การได้บุญที่มีผู้อื่นอุทิศให้จึงเป็นสิ่งที่น่าพอใจ ทำให้ผู้รับบุญเกิดความปิติยินดี และเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อุทิศบุญในเรื่องต่างๆ ที่พอช่วยได้ หรือแม้แต่ผู้ที่เป้นศัตรู คู่แค้น ก็ช่วยลดความแค้นเคืองลง กลายเป็นมิตรที่ดีต่อกันได้ การอุทิศบุญจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่การอุทิศให้บิดามารดา เครือญาติ หรือมิตรสหายเท่านั้น แต่รวมไปถึงบุคคลอื่นๆ เช่น รุกขเทวดา, ภูมเทวดา, พระภูมิเจ้าที่, เทวดานพเคราะห์, โลกบาล, เจ้ากรรมนายเวร เป็นต้น ซึ่งสถิตอยู่ตามสถานที่ต่างๆ สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ การอุทิศบุญจึงเชื่อว่าเป็นวิธีการที่ช่วยสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับมนุษยอื่นๆ ทำให้มนุษย์ผู้อุทิศบุญเป็นที่รักของมนุษย

¹⁵ ดูเพิ่มเติมในบทความนี้ หน้า 2-6.

ได้รับการรักษาคัมภีร์เป็นการตอบแทน ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาของไทยที่มีพื้นฐานจากความเชื่อเรื่องผีซึ่งสามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ จึงทำให้การอุทิศบุญยังคงถือปฏิบัติอยู่ในประเพณีชาวพุทธของไทย

ประการสุดท้าย การอุทิศบุญเป็นการทำบุญที่ผู้อุทิศสามารถทำได้ อย่างไม่มีขอบเขต สามารถทำได้ง่าย เพียงแต่ระลึกถึงความดีที่ได้ทำในอดีต ก็สามารถอุทิศแก่ผู้อื่นได้ ลักษณะของการอุทิศบุญจึงใกล้เคียงกับการแผ่เมตตา และอาจใช้แทนกันได้ การแผ่เมตตาเป็นการแสดงความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข ผู้รับทราบความปรารถนาดีจึงมีความพอใจในความเป็นมิตรที่อีกฝ่ายแสดงออก ส่วนการอุทิศบุญเป็นการอุทิศผลของคุณความดีที่ได้ทำให้แก่ผู้รับซึ่งผู้รับสามารถได้รับประโยชน์จากบุญ ทั้งการแผ่เมตตาและการอุทิศบุญจึงเป็นการให้ประโยชน์ต่อผู้รับ การอุทิศบุญในประเพณีไทยขยายมาถึงการแผ่แบบไม่มีประมาณ คือแผ่แก่สรรพสัตว์ทั้งปวงซึ่งไม่เจาะจงชื่อ ดังจะเห็นได้จากบทกรวดน้ำภาษาบาลีที่แผ่ส่วนบุญจากคนใกล้ชิด เช่น บิดามารดา ญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ ไปจนถึงคนไกลตัว ได้แก่สัตว์ที่อยู่ในภพภูมิต่างๆ การแผ่ไปแบบไม่มีประมาณเป็นการทำโดยปราศจากอคติ ลดความเป็นตัวตนคนสัตว์ลง แสดงความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทั้งปวงให้ได้รับผลบุญเพื่อจะได้มีความสุข การอุทิศบุญอย่างไม่มีประมาณ เช่นนี้เป็นการแสดงเจตนาที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งผู้อุทิศบุญได้อธิฐานให้บุญกุศลจากการที่ได้อุทิศบุญเป็นพลังให้ตนมีสติปัญญา สามารถสั่งสมบุญบารมี เป็นปัจจัยให้ถึงพระนิพพานได้ในที่สุด และให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกตามฤดูกาล เหล่านี้สะท้อนความเชื่อว่าการอุทิศบุญเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่และมีผลมาก

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แนวคิดเรื่องการอุทิศบุญปรากฏในวรรณคดีบาลีชั้นพระไตรปิฎก ในวรรณคดีชั้นนี้มีเพียงคติที่กล่าวถึงการอุทิศบุญให้แก่เทวดาและเปรตเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการอุทิศด้วยทานมัยทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อมีการอธิบายขยายความคิดดังกล่าวเพิ่มเติมในวรรณคดีชั้นอรรถกถา ทำให้การอุทิศบุญมีรายละเอียดชัดเจนขึ้น

โดยถือว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ที่ผู้อุทิศบุญจากบุญกิริยาวัตถุอื่น ๆ ให้แก่ผู้รับ ส่วนบุญจะกลายเป็นวัตถุสิ่งของต่างๆที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้รับบุญในภพภูมิที่เขาไปอุบัติ เช่น เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยานพาหนะ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้รับต้องรับทราบและอนุโมทนากับบุญกิริยาวัตถุนั้นด้วย คติเรื่องการอุทิศบุญนี้ยังได้รับการสืบทอดและยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีไทยร่วมสมัย ทั้งประเพณีเกี่ยวเนื่องกับการตาย และประเพณีตามเทศกาล ชาวไทยพุทธให้ความสำคัญต่อคติเรื่องการอุทิศบุญ เพราะเป็นการทำบุญแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีและความระลึกถึงต่อบุพการี และมิตรสหาย และแสดงถึงความมีน้ำใจต่อมนุษยชาติต่างๆ ทั้งคนที่รู้จักและไม่รู้จัก ไปจนถึงศัตรู สอดคล้องกับการแผ่เมตตาในพระพุทธศาสนาที่ให้แผ่ไปอย่างไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ คำอธิบายหรือเทศนาของพระอาจารย์ในยุคร่วมสมัยซึ่งมีทัศนะแตกต่างกัน สะท้อนถึงมุมมองและความเชื่อเรื่องการอุทิศบุญของชาวไทยแตกต่างกันออกไปตามแต่คำอธิบายของพระอาจารย์ในแต่ละสำนักที่ตนได้ยินได้ฟังมา

สิ่งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมานี้เป็นผลการศึกษาค้นคว้าแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญจากวรรณคดีพระไตรปิฎก, อรรถกถา, และปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ตลอดจนคำสอนของพระภิกษุที่มีชื่อเสียงซึ่งมีอิทธิพลต่อคติความเชื่อเรื่องการอุทิศบุญในหมู่พุทธศาสนิกชนไทย แต่ยังไม่ได้ศึกษาค้นคว้าจนถึงวรรณคดีอื่นๆ เช่น วรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต หรือวรรณคดีพระเวทในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีความเก่าแก่กว่าพระไตรปิฎกบาลี ดังนั้นหากมีผู้สนใจศึกษาแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญจากวรรณคดีเหล่านั้นก็อาจทำให้ได้ทราบถึงคติเรื่องการอุทิศบุญในวรรณคดีอื่น ๆ ว่าอธิบายแนวคิดเรื่องการอุทิศบุญสอดคล้องหรือแตกต่างไปจากวรรณคดีบาลีหรือไม่ หรือในพระพุทธศาสนาสำนักหรือนิกายอื่นๆ มีข้อสนับสนุนหรือโต้แย้งในเรื่องการอุทิศบุญอย่างไร

บรรณานุกรม

คัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาบาลีและคำแปล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2521). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

บุญสืบ อินสาร. (2553). *คู่มือแปลมั่งคั่งดั่งที่ปณี ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สืบสานพุทธศาสน์.

พระสิริมงคลจารย์. (2555). *มั่งคั่งดั่งที่ปณี (ปฐโม ภาค)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). *ปรมตถุโชติกา นาม ชุททกนิกายัญกุฎฐกา ชุททกปาฐวณณนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). *ปรมตถุทีปนี นาม เปตวตถุอรรถชกกา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). *ชาตักกุฎฐกา ทุกนิปาตวณณนาม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2547). *มิลินทปัญหาฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วัดปากน้ำภาษีเจริญ. (2536). *มิลินทปัญหา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แหล่งข้อมูลภาษาไทย

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2527). *วรรณคดีบาลี (Pali Literature)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฉลวย สมบัติสุข. (2545). *คู่มือสมาธิ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมกาย.

- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2553). *แกะรอยพระมาลัย*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- ธนาภิต. (2543). *ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- ปีเตอร์ เอ แจ็กสัน. (2556). *พุทธทาสภิกขุ: พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและการปฏิรูปเชิงновสมัยนิยมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).
- แปลก สนธิรักษ์. (2533). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูธรรมธรไพบูลย์ ฌมวิบูล. (2552). *ตายแล้วไปไหน ภาคสุดติ*. ปทุมธานี: เอส.เอ็ม.เค. พริ้นติ้ง.
- พระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล. (2559). *เรื่องการกรวดน้ำ ไม่มีในคำสอนของ พระพุทธเจ้า*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=cJdSbvmXlrU>
- พระชาย วรธมโม และ พระไพศาล วิสาโล. (2547). *ฉลาดทำบุญ* (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพฯ: เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย.
- พระไชยบูลย์ ฌมชโย. (2558). *การอธิษฐานจิตและอุทิศบุญกุศล*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=CJyndk8iKBU&list=PL6VMYwwsqS1zovPwlgJxuxlvlcicNrsa&index=11>
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.) *การอุทิศส่วนกุศลโดย หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม*. สืบค้นจาก <https://www.amphawan.net/กฎแห่งกรรม-เล่ม-๖/การอุทิศส่วนกุศล/>
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2558). *การอุทิศผลบุญส่วนกุศลให้ได้ผล*. *ตอบปัญหาธรรมโดยหลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมฺโม*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=AzE2qMWzXVv>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *บุญ กรรม นรก-สวรรค์ เลือกกินได้ทุกคน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556ก). *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556ข). *ทำบุญให้คุ้มพ่อ*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=31tNrmt878Q>

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 27) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2556). *บุญา-วิไลชนา*. สืบค้นจาก <http://www.visalo.org/QA/Q560121.htm>
- พระไพศาล วิสาโล. (2558). *บุญและการอุทิศบุญกุศล*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=9sKWcdJrc4I>
- พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน. (2557). *การวิเคราะห์แนวทางการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*.
- พระมหาสุริยัน จันทนาโม. (2549). *ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*.
- พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ. (2536). *เปรตในพระไตรปิฎก (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)*.
- พระราชพรหมยาน(หลวงพ่อกุญชีสิงคำ). (2554). *ตายไม่สูญ...แล้วไปไหน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- พระสมภพ โชติปัญโญ. (2559). *บุญกิริยา*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=2AkFydaz8c>
- พระสมภพ โชติปัญโญ. (2555). *ทำบุญอุทิศให้ผู้ตายจะได้รับหรือไม่*. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=FjZiQNDFM_s
- พระอธิการพรชัย วิชชโย. (2554). *การศึกษาวิเคราะห์ผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงคำ) (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*.
- พุทธทาสภิกขุ. (2560). *การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตาย*. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=MhrH-7QKQ_4

มงคล เดชนครินทร์. (2549). พุทธศาสนิกชน พุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนาและการปฏิรูป
ของนักบวชสมัยนิยมในประเทศไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 31(1),
36-47.

บุญนิธิพุทธโฆษณ์. (2556). *พุทธวจน คู่มือพระโสดาบัน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์. (2556). *พุทธวจน เศรษฐกิจวิชา*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

วรารณ จิวชัยศักดิ์. (2534). *สถานภาพการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต* (รายงานการวิจัยสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

วัดพระธรรมกาย. (2557). 70 ปี พระเทพญาณมหามุนี (หลวงปู่ธัมมชโย)
กับ 100 กว่าโครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลก. ปทุมธานี: มูลนิธิธรรมกาย.

สิริมา เชียงเชาว์ไว. (2556). *อุปถัมภ์เกี่ยวกับธรรมะในปาฐกถาธรรมของพุทธทาส
ภิกขุ* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุขุภิปันฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร).

สุขาดา วสุธาร. (2553). *ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

สุภาพร มากแจ้ง. (2521). *มาเลย์ยะเทวดตเถรวตฺตญู: การตรวจสอบชำระและ การศีกษาเชิงวิเคราะหฺ* (วิทยานพนธ์ปรินญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

Kapook. (2559). ประวัติหลวงพ่ोजรัญ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน พระผู้สอนกฎแห่งกรรม. <https://hilight.kapook.com/view/131523>

TNN ช่อง 16. (2559). *ประวัติหลวงพ่ोजรัญญิตฺตมโม*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=-9tNyYPCE9E>